

BLADWIJZER

wegwijs met Heemkunde Vlaanderen

mei 2011 • 01

Inhoud

Beheer en organisatie:

- Ook op zoek naar witte raven?

Onderzoek:

- Heimat Heute: Reflexionen und Perspektiven

Ontsluiting:

- Heemkunde en Levende Geschiedenis

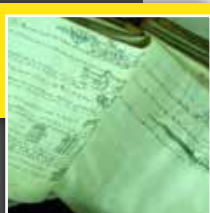

Behoud en beheer:

- Digitaliseren in de heemkundige kring

Activiteiten in de kijker

COLOFON

- **Verantwoordelijke uitgever:**
Fons Dierickx
Grote Baan 193
9310 Herdersem
- **Contactgegevens:**
Heemkunde Vlaanderen vzw
Zoutwerf 5 - 2800 Mechelen
T 015/20.51.74
www.heemkunde-vlaanderen.be
info@heemkunde-vlaanderen.be
- **mei 2011 - nr. 1**
- **Eindredactie:**
Heemkunde Vlaanderen vzw
- **Lay-out en druk:** drukkerij De Bie

Met steun van de
Vlaamse overheid

Beste lezer,

Voor je ligt het allereerste nummer van 'Bladwijzer. Wegwijs met Heemkunde Vlaanderen'. Bladwijzer bundelt elke vier maanden praktische bijdragen over erfgoedzorg, erfgoedontsluiting en het beheer van je lokale erfgoedorganisatie.

Waarom bestaat Bladwijzer uit lossen bladen? Omdat je zo de artikels uit elkaar kan halen en per onderwerp kan bundelen. We willen je namelijk niet zomaar een blaadje geven, maar wel een handig instrument aanbieden dat je voor elk aspect van je werking kan gebruiken. Om je een handje op weg te helpen, delen we Bladwijzer op in vijf grote rubrieken elk met een eigen kleur:

1. Beheer en organisatie

2. Onderzoek

3. Ontsluiting

4. Behoud en beheer

5. Activiteiten in de kijker

Zo krijg je een logisch ingedeelde reeks, met nuttige bijdragen en tips, die je vlot in een map kan bewaren.

Wij wensen je heel veel leesplezier!

Eva Van Hoye
coördinator

Ook op zoek naar witte raven?

Vrijwilligers rekruteren voor lokale erfgoedverenigingen

Van november 2010 tot april 2011 konden lokale erfgoedorganisaties in alle provincies de cursusavond 'Ook op zoek naar witte raven? Vrijwilligers rekruteren voor lokale erfgoedverenigingen' volgen. Deze avonden, die ingericht werden door Heemkunde Vlaanderen en het Forum voor Erfgoedverenigingen, bestonden uit een interactieve voordracht van Koen Vermeulen van het Steunpunt voor Vrijwilligerswerk en rondetafelgesprekken waar lokale erfgoedverenigingen met een goed rekruterings- en medewerkersbeleid hun expertise deelden en in gesprek gingen met de andere deelnemers om ervaringen uit te wisselen en samen oplossingen te bedenken. De vragen die centraal stonden tijdens de avondcursussen waren: Hoe kan ik nieuwe vrijwilligers rekruteren voor mijn erfgoedvereniging? Hoe kan mijn bestuur verjongen? Waar moet ik hierbij op letten? Hoe moet ik een goed medewerkersbeleid voeren zodat de nieuwe vrijwilligers ook blijven komen? Voor de erfgoedverenigingen die niet konden deelnemen, maar nog steeds op zoek zijn naar nieuwe witte raven om hun vrijwilligersploeg uit te breiden, bundelen we de resultaten van de rondetafelgesprekken en de essentie van de voordracht in onderliggende tekst. De theorie, aangereikt door Koen Vermeulen, wordt via tips en voorbeelden uit de praktijk aangevuld.

OOK OP ZOEK NAAR WITTE RAVEN?

Cursusavond: Vrijwilligers rekruteren
voor lokale erfgoedverenigingen

Inleiding

Vlaanderen telt heel wat vrijwilligers!

1.200.000 Vlamingen doen op regelmatige basis aan vrijwilligerswerk. De gemiddelde vrijwilliger in Vlaanderen engageert zich 5,2 uur per week. Elke week opnieuw wordt er in het Vlaamse gebied 6.240.000 uur aan vrijwilligerswerk gedaan.

Dit is niet alleen lovenswaardig, het is ook beduidend veel! Het aantal vrijwilligersuren is met andere woorden enorm groot.

De inzet van deze vrijwilligers is dus noch verminderd, noch minderwaardig geworden. Hun inzet is wel veranderd. Hun toewijding is "belangvol" geworden.

Toch krijgen vrijwilligers betrekkelijk weinig aandacht. Na jarenlange ervaring in het gebied van de vrijwilligers, merk ik dat voor velen het werken met deze mensen niet tot de kernopdracht of 'core business' hoort. Vaak maakt het zelfs niet eens deel uit van de doelstellingen.

Vanuit een diep respect voor het vrijwillig en “belangvol” engagement dat mensen elke dag aangaan, zet ik mij gedreven in om samen met tal van organisaties na te denken hoe ze deze doelgroep naar zich toe kunnen trekken en hoe ze deze tot hun recht kunnen laten komen.

2011 is uitgeroepen tot internationaal jaar van de vrijwilliger. Het uitgelezen moment om bewust stil te staan bij de eigen vrijwilligers...

In dit artikel willen we aantonen dat het werken met vrijwilligers een centrale plaats verdient in de organisatie waartoe we behoren. Samen met de lezer willen we nadenken hoe we onze werking kunnen afstemmen op de noden van de hedendaagse vrijwilliger. Allereerst gaan we na waarom het zo belangrijk is om bewust aandacht te hebben voor onze vrijwilligers. Vervolgens gaan we dieper in op de kenmerken van de vrijwilliger anno 2011. Daarna bekijken we een model dat ons doet stil staan bij de aard van de eigen organisatie op vlak van vrijwilligers. Ten slotte - en minstens even belangrijk - bekijken we even de bestuurders.

Waarom bewust aandacht hebben voor (onze) vrijwilligers ?

Vlaanderen telt heel wat vrijwilligers. Bovendien zet een steeds toenemend aantal organisaties vrijwilligers in binnen hun werking. Vergelijken we de realiteit van pakweg 40 jaar terug met die van vandaag, dan is het aanbod voor vrijwilligers erg gegroeid.

Het aantal organisaties die werken met vrijwilligers is niet gekend. Met een kleine oefening kunnen we toch aantonen dat het er heel wat zijn. Gaan we even na binnen de eigen gemeente hoeveel erkende organisaties er zijn binnen de sportraad, cultuurraad, jeugd raad, gemeentelijke raad voor ontwik-

kelingssamenwerking, seniorenraad, welzijnsraad... Nemen we bijvoorbeeld een willekeurige gemeente Laarne, dan komen we uit op 148 organisaties die aangesloten zijn binnen deze raden. Hierbij merken we op dat deze gemeente een schaalgrootte heeft van 11.000 inwoners (de gemiddelde schaalgrootte in het Vlaams Gewest is 19.500 inwoners en binnen het Vlaams Gewest zijn er 308 gemeenten). Tel daarbij alle voorzieningen binnen de sociale sector, bejaardenhuizen, lokale dienstencentra, scholen, vrijwilligerswerk vanuit openbare besturen... Al snel komt de som op meer dan 50.000 organisaties die vrijwilligers willen aantrekken binnen het Vlaamse gebied.

Deze cijfers tonen aan dat we ons in een concurrentiële positie bevinden. Het aanbod blijft quasi gelijk en de vraag neemt toe. Dan leert de economie ons - op basis van de wet van vraag en aanbod - dat de prijs stijgt.

Ook het vrijwilligerswerk is onderhevig aan deze belangrijke economische wetmatigheid. De prijs van de vrijwilligers stijgt als het ware - de vrijwilligers worden meer gegeerd - waardoor we ons moeten bewust zijn van onze positie binnen de markt.

We zien vrijwilligers dan ook best als onze klanten die we **willen** verdienen. Om die reden is het van uiterst belang om na te denken over hoe we de vrijwilligers naar ons “kraam” krijgen.

Onze opdracht anno 2011 is ons bewust worden van de aantrekkingskracht van onze werking.

Binnen dit artikel zullen we deze aantrekkingskracht bespreken vanuit 4 invalshoeken:

- Wie is de vrijwilliger anno 2011?
- Hoe kunnen wij onze werking afstemmen op de noden van de vrijwilliger van vandaag?
- Hoe kunnen we de vrijwilligerswerking stroomlijnen in een vrijwilligersbeleid?
- Wat is de rol van de bestuurders in dit plaatje?

Wie is de vrijwilliger anno 2011?

Vrijwilligersorganisaties hebben het vaak over een nieuw type vrijwilliger die zich op een andere manier inzet. Hij wordt soms miskend door deze manier van engagement.

Met een beschuldigende vinger wijst men naar de toenemende maatschappelijke individualisering die voornamelijk negatief wordt bekeken: deze samenleving zou immers tot a-solidaire individuen leiden die puur op eigenbelang georiënteerd zijn.

Een gemiste kans...

Stilstaan bij de eigenheid van de hedendaagse vrijwilliger leert ons dat er een aantal eigenheden zijn aan het vrijwillig engagement van vandaag **die we best als uitdagingen zien!** Indien we willen weten hoe we dit nieuwe type vrijwilligers aantrekken en hoe we de bestaande vrijwilligers kunnen behouden, dan is het essentieel dat we inzicht krijgen in en begrip tonen voor de veranderde en evenwaardige vorm van engagement, nl. het “belangvol” engagement.

Vrijwillige inzet is een biografisch project

Tot en met de jaren 70 werd vrijwillig engagement vooral zuilgebonden ingevuld. Vanaf de jaren 80 ontpopt er een trend die zich alsmaar sterker doorzet.

Het eigen ‘nest’ is dan niet langer de bepalende factor binnen een engagement. Vrijwilligers associëren zich niet meer met één beweging of één levensbeschouwelijke groepering.

Vandaag de dag wordt de individuele identiteit bepaald door een bricolage van 101 ervaringen. Ook vrijwillig engagement versplintert zich.

“Rekening houden met maatschappelijke trends is niet onbelangrijk. De realiteit leert ons dat vrijwilligers zich niet meer levenslang aan één organisatie binden, waardoor een constante instroom noodzakelijk is. Dit vergt een inspanning en een aanpassing van je organisatie, bijvoorbeeld door een beleid te voeren dat diverse vrijwilligersprofielen mogelijk maakt, op maat van de kandidaat-vrijwilliger. De vernieuwing van bepaalde structuren, waaronder AV en RvB, kan hier ook toe bijdragen. Neem als vereniging de tijd om dit grondig door te praten vooraleer acties te ondernemen. Vrijwilligers rekruteren kost tijd, inspanningen en middelen, maar je krijgt er meer dan het dubbele voor terug. Tel alle uren die je vrijwilligers per jaar presteren eens bij elkaar, en vergelijk dat met het aantal voltijdse werknemers dat je daarvoor zou nodig hebben: je merkt snel dat het de moeite loont om hier in te investeren.”
Sven Vervloet, Jeugd, Cultuur en Wetenschap
vzw

Specifiek engagement

Eveneens geraakt langdurig en integraal engagement uit de mode. De “doe-het-al” bestuurders van 20 jaar geleden verdwijnen langzaam uit het vrijwilligerslandschap. Vandaag engageren vrijwilligers zich specifiek qua taak en tijd. Vrijwilligers kiezen bewust voor een engagement. Hierin lijnen ze duidelijk af welk engagement ze willen nagaan. Beperkte en duidelijk afgebakende engagementen worden meer en meer de realiteit.

Tip: Mensen met een actieve loopbaan en kinderen kunnen niet altijd beschikbaar zijn op het moment en de plaats dat de organisatie hem of haar nodig heeft. Inzetten op virtueel vrijwilligerswerk kan een oplossing bieden om hen in te schakelen.

“Een aantal medewerkers werken voor ons van thuis uit. We geven hen uitleg en voorbeelden en zij zetten de parochieregisters op computer wanneer het hen uitkomt.” Magda De Lange, Heemkring Westerring

“We hebben twee jonge mensen kunnen aanspreken om te digitaliseren. We hebben twee scanners gekocht die ze thuis kunnen gebruiken. Het is motiverend als je kan beschikken over het juiste materiaal. Nu zijn ze bezig met het scannen van aktes. Daarbij gaan ze die aktes ook koppelen aan bevolkingsboeken, aan het kadaster, ... Het zijn echte specialisten geworden. Alles wordt opgeslagen op onze plaatselijke server en er wordt een backup bijgehouden op de server van de gemeente.” Richard Vermeulen, Erfgoed Balen

“We lanceerden een oproep om doodsprentjes te digitaliseren. Je kan het doen waar en wanneer je wilt. De oproep blijkt heel succesvol. Ik krijg vaak om 22u scans binnen.” Dieter David, 5-art

Voor wat hoort wat

“Vrijwilligerswerk staat goed op je cv”, een leuke waarmee enkele jaren terug vrijwilligers werden gerekruteerd binnen Brussel. Dit illustreert het belang van de return die vrijwilligers anno 2011 zoeken. In zijn meest materiële vorm vertaalt zich dit naar de toenemende vraag naar een (onkosten)vergoeding. Binnen de sportwereld bv. wordt deze tendens sterk ervaren. De return is echter ook heel vaak immaterieel gaande van meer sociaal contact tot het ontwikkelen van deskundigheid en zichzelf ontplooiën. Vrijwilligers hebben er met andere woorden alle belang bij om zich in te zetten, hun inzet is “belangvol”!

“De groep auteurs voor het tijdschrift en voor de reeks “Publicaties van de vzw Erfgoed Lommel” bestaat ook uit vrijwilligers. Ze krijgen de mogelijkheid aangeboden om de resultaten van hun onderzoekswerk mee te delen aan een geïnteresseerd publiek in een mooi uitgegeven tijdschrift of zelfs in boekvorm. Met hen worden soms afspraken gemaakt over beloning in natura (een vijf jaar oude laptop verhuist van personeelslid naar auteur) of over onkostenvergoedingen (de reiskosten naar een ver afgelegen archief, de aanschaf van een kaart, de rechten van een afbeelding,...). De vrijwilligerswerking (de rekrutering en het medewerkersbeleid) van Erfgoed Lommel is eigenlijk divers op vlak van aanpak. De ideale formule bestaat niet. Het rekruteren van vrijwilligers is een voortdurende zorg en taak. Het actief inschakelen van vrijwilligers op basis van wederzijds respect en verantwoordelijkheidszin is erg belangrijk. Welke meerwaarde kunnen we vrijwilligers bieden en hoe kunnen we ze belonen, zijn vragen die we ons vaak stellen.” Ferdi Geerts, Erfgoed Lommel

“Recent hebben we een jonge dame van 23 jaar aangesproken om bij het bestuur te komen. Ze maakte haar eindwerk over de buurtwegen van Balen en Olmen. We stelden voor om haar eindwerk uit te geven. Omdat ze bovendien geïnteresseerd is in economie hebben we haar een aantal thema’s aangereikt en haar gevraagd of ze daar iets zou over willen schrijven. Ze heeft toegehaakt. Ondertussen heeft ze werk gevonden, maar ze zal de verdere redactie van haar eindwerk en het schrijven van artikels in haar vrije tijd doen.” Richard Vermeulen, Erfgoed Balen

Nomadisch engagement

De vrijwilliger anno 2011 voelt zich gebonden aan bepaalde projecten, specifieke engagements. Dit vertaalt zich niet automatisch in een verbondenheid ten opzichte van de organisatie waarbinnen hij actief is. Een individu vormt en ontwikkelt zich meer en meer door een diversiteit aan ervaringen. De laatste decennia worden wij opgevoed binnen een keuze-maatschappij. Permanent kiezen wij uit tientallen mogelijkheden; ’s morgens kiezen we welk brood op de plank komt, ’s avonds overleggen we met de gezinsleden welk programma we willen bekijken. We vragen ons permanent af welke vaardigheden we willen ontwikkelen (cf levenslang leren) en bijgevolg welke job een volgende stap in de carrière kan zijn. We kiezen dus ook regelmatig welk vrijwilligerswerk bij ons past. Dit soort vrijwilliger dat zoekt en kiest, wordt ook de shoppende vrijwilliger genoemd.

Tip: Start tijdelijke projecten op waarvoor je specifieke medewerkers zoekt die geïnteresseerd zijn in het thema, maar niet noodzakelijk bestuursleden of leden moeten zijn. Bij projecten vereis je sowieso een tijdelijk engagement van je vrijwilligers en geef je hen bovendien de verantwoordelijkheid en de middelen om het project zelf vorm te geven. Wat ook een belangrijke motivatiefactor kan zijn voor jongere medewerkers. Thema’s die jongeren kunnen aanspreken: volksverhalen (~games), jeugdverenigingen, feesten, recepten, gewoonten, dialect, ... Ook om vrouwen aan te trekken kan je focussen op bepaalde thema’s: kleding, huwelijken, ...

Kritisch betrokken

De vrijwilliger maakt bewuste keuzes, en wil dan ook degelijk geïnformeerd zijn over de keuzes die de organisatie maakt.

Deze mondige vrijwilliger wil niet alleen geïnformeerd zijn, hij wil ook inspraak over deze keuzes. Meer dan vroeger wil de vrijwilliger gehoord worden vanuit zijn engagement. Indien hij zich niet gehoord voelt, zal de vrijwilliger ergens anders shoppen.

“Sta open voor nieuwe ideeën van jonge vrijwilligers. Als er bv. voor een kinderproject kastjes in het museum moeten komen te staan, komt dat misschien in eerste instantie anders over als voorheen, maar durf die verandering dan te aanvaarden.” Rob Bartholomees, Koninklijke Heemkundige Kring Sint-Hubertus - Tervuren en zijn jongerenafdeling Tervuurse Jeugd van Tegenwoordig.

Tip: Geef nieuwe vrijwilligers ook inspraak over de zaken die ze zelf willen aanpakken. Als je met je clubje van zeventig plussers een tijdschrift wilt uitgeven zoals je dat al 30 jaar doet en niet openstaat voor iets anders, is het misschien te begrijpen dat vrijwilligers onder de 50 het niet lang uithouden in je vereniging.

Weg van de kerktoren

Niet enkel het aanbod in de eigen gemeente behoort tot de keuzemogelijkheden. Een toenemende mobiliteit kenmerkt onze maatschappij. De snelweg en de informatiesnelweg zorgen voor een mindere lokale verankering van engagement.

Flexivol als nieuwe benadering

Deze nieuwe eigenheid is te kaderen binnen een gewijzigde economische, sociale en maatschappelijke realiteit. ‘Flexibiliteit’ en ‘op maat’ zijn dé begrippen van vandaag. Mensen moeten wendbaar zijn. Hierin volgen ze een economie waarin alles wat vandaag is, morgen anders kan zijn. Nieuwe technologische ontwikkelingen volgen elkaar razendsnel op. Meer dan ooit is stilstaan achteruit gaan. Mensen, bedrijven en organisaties moeten uiterst wendbaar zijn, zo ook de vrijwilligersorganisaties.

Vandaag staat het individu centraal, niet het systeem. In het onderwijs bijvoorbeeld is het modulair systeem hot. De academie gaat na wie zijn studenten zijn en welke leertrajecten het best bij hen passen. Binnen de tewerkstellingsdiensten vraagt men zich af welke werkzoekenden men voor zich heeft en welke ondersteunende maatregelen die nodig hebben om geactiveerd te worden, Europa heeft immers nood aan arbeidskrachten. Werkgevers bekijken wie hun medewerkers zijn en hoe hun loopbaanplan kan worden aangesloten op het persoonlijk levensplan.

Om niet achterop te hinken, concentreren ook vrijwilligersorganisaties zich het best op de noden van het individu en niet enkel op de noden van de eigen organisatie. Dé hamvraag voor de vrijwilligersorganisatie is: “wie ben jij als vrijwilliger en welk engagement wil je aangaan?”. Het antwoord hierop is het vertrekpunt voor vrijwilliger en organisatie.

Onderzoek in het Verenigd Koninkrijk (Gaskin, 1998) laat zien wat jongeren daar van het vrijwilligerswerk verwachten. Het verlanglijstje werd samengevat in een gebruiksklare succesformule voor hedendaags vrijwilligerswerk:

Flexibiliteit (Flexibility)

Flexibiliteit staat voor de mate waarin we werk maken van een flexibel kader zodat we de vrijwilliger een flexibel engagement kunnen garanderen. Met deze garantie kan de vrijwilliger zelf bepalen welke taken hij voor welke duur kan opnemen.

Dit gevoel van keuzevrijheid zorgt voor ademruimte. Met een flexibel kader geven we de vrijwilliger voldoende zuurstof om te shoppen binnen de organisatie. Dit vergroot zijn betrokkenheid.

Tip: Lokale erfgoedverenigingen kunnen flexibiliteit inbouwen in hun werking door bv. werkgroepen op te richten. Ook voor werkgroepen kan je mensen aanspreken om vrijwilliger te worden bij je vereniging, zonder dat die in het bestuur moeten zitten. Zo kan je een veel grotere groep van medewerkers rondom je verzamelen en kan je ook meer mogelijkheden aanbieden aan die vrijwilligers. Ze kunnen ook bv. na een tijdje van werkgroep switchen om zich met een ander thema bezig te houden.

“Een (thema)werkgroep kan bij ons in het leven worden geroepen als er drie mensen zijn die erin willen zetelen en als één persoon in het bestuur verslag wil komen geven. We zijn al tevreden als mensen willen meewerken als vrijwilliger, ze moeten niet persé ook lid worden. We benadrukken niet zozeer wat ze moeten doen, maar wel wat ze mogen of kunnen doen en we spelen in op wat ze willen doen. In een werkgroep wordt de informatie die in het archief aanwezig is gestructureerd en ontsloten. Dat werk mondt vaak ook uit in artikels voor ons jaarboek. Op dit moment hebben we ook nog werkgroepen bv. rond de wereldoorlogen en rond funerair erfgoed.” Hendrik Vandeginste, Geschied- en Heemkundige Kring het Houtland – Torhout

“Op onze website tonen we wat we doen en waar we vrijwilligers voor nodig hebben: vb. spoo materiaal onderhouden, museumbegleiding, treinbegeleider, ... We vragen geen specifieke voorkennis. De vrijwilligers kunnen aangeven wat ze het liefst willen doen.” Rik Degruyter, Stoomcentrum Maldegem

Legitimiteit / imago (Legitimacy)

Vrijwillig engagement wordt steeds minder door de levensbeschouwelijke zuil bepaald.

Vrijwilligers kiezen bewust voor een bepaalde opdracht binnen een bepaalde organisatie. Zij willen hun engagement verbonden zien aan een organisatie die de waarden en normen uitstraalt die zij belangrijk vinden. De bestaansredenen en de uitstraling van de vrijwilligerswerking is belangrijker dan ooit tevoren.

“We krijgen met de heemkundige kring heel wat uitstraling door een aantal grote activiteiten te organiseren. Onze uithangborden in de gemeente zijn de jaarlijkse heemfeesten en de midzomernacht (levende geschiedenis). Met de midzomernachtactiviteit, een geleide verhalenwandeling met toneelstukjes tussendoor, brengen we op een attractieve manier geschiedenis in beeld. De laatste 10 jaar komt telkens een ander thema aan bod. 1000 mensen nemen deel aan de wandeling en blijven eten en drinken. Zo vergaren we naambekendheid en extra werkingsmiddelen. We maken hierdoor een sterk merk van de vereniging. De helft van de inwoners van Schilde weet waar de heemkundige kring voor staat. Vroeger moesten we vrijwilligers zoeken en vragen, maar de laatste drie jaar bieden ze zich zelf aan. Dat hangt samen met ons imago: ze willen erbij horen. Ook belangrijk om het positief gevoel van de medewerkers te versterken is ons tijdschrift. Het veredeld mededelingsblad van vroeger is ‘geprofessionaliseerd’. Het is dikker geworden. Er wordt meer zorg besteed aan de lay-out, aan foto’s en inhoudelijke artikels. Het is nu een tijdschrift met een stevige inhoud en magazine-allure en dat verkoopt! De medewerkers zien het resultaat van hun werk in het tijdschrift.” Patrick Anthoni, Heemkundige Kring Scilla – Schilde

Tip: Door bij de verwelkoming van de nieuwe inwoners een voordracht of geleide wandeling te verzorgen, leren ze de werking van uw vereniging op een positieve manier kennen. Je kan bij de andere verenigingen in de gemeente ook een voorstellingsronde doen waarbij je vb. een powerpointpresentatie geeft over de geschiedenis van de gemeente, met telkens ook een stukje over de andere vereniging in kwestie.

Toegankelijkheid (Ease of access)

We vragen ons best af of de eigen organisatie praktisch toegankelijk is. Is ze gekend? Op welke manier is ze bereikbaar, wie zijn de aanspreekpunten?

Naast deze fysieke toegankelijkheid speelt ook de mentale toegankelijkheid een rol.

Zijn er laagdrempelige activiteiten, kan er geproefd worden van vrijwilligerswerk binnen jouw organisatie? Wat is de cultuur van de bestaande vrijwilligers ten opzichte van nieuwkomers? Worden nieuwe vrijwilligers gerespecteerd in hun wijze van engagement, of worden ze vooral gezien als mensen die niet ten volle geëngageerd zijn?

“Een zeer actieve en nog steeds groeiende groep vrijwilligers wordt binnen de schoot van Erfgoed Lommel gevormd door de werkgroep Familiekunde. Als enige Limburgse organisatie werken ze mee aan het Demogen-project van het Rijksarchief. Ze organiseren binnen het kader van de “Ateliers voor Overdag”-werking in Lommel een cursus voor mensen die willen starten met familiekunde. Tijdens de openingsuren van het Documentatiecentrum staan ze bezoekers met raad en daad bij. Cursussen rond software of inhoudelijke thema’s, ontmoetingsdagen voor familiekundigen, reünies voor families... ze doen het allemaal. De actieve en “familiale” sfeer zorgt ervoor dat de groep goed functioneert. Nieuwelings kunnen zich rustig en onder begeleiding (indien gewenst) inwerken in de verschillende taken. De ongedwongen sfeer en de veelheid aan acties en taken, zorgen ervoor dat zich regelmatig nieuwe vrijwilligers aanmelden.” Ferdi Geerts, Erfgoed Lommel

Ervaring opdoen (Xperiment)

Vrijwilligers verwachten dat de ervaring die ze opdoen in het vrijwilligerswerk ook nuttig is voor hun persoonlijke ontwikkeling en/of carrière.

Kunnen vrijwilligers de ervaringen opdoen die zij belangrijk vinden? Of ligt het patroon waarbinnen de vrijwilligers moeten passen eerder vast?

“Als kersverse voorzitter van de Geschied- en Heemkundige Kring Leopoldsburg leerde ik hoe ik voor een groep moest spreken. Dit is een vaardigheid die ik ook op mijn CV kon zetten en die me later ook in mijn beroepsleven geholpen heeft.” Lea Vingerhoeds, GHK Leopoldsburg.

Andere interessante competenties die men kan verwerven door vrijwilliger te worden bij een lokale erfgoedvereniging: vergaderingen leiden, tentoonstellingen uitwerken, communicatieplanning, ...

Tip: Ga na wat je kan bijbrengen aan je (nieuwe) vrijwilligers en speel dit ook uit als je nieuwe vrijwilligers rekruteert. Zo kan je ook jonge vrijwilligers aanspreken die nog geen (vast) werk hebben, maar alvast ervaring willen opdoen die aansluit bij hun opleiding. Een trendy naam voor dit type vrijwilliger is de opstapvrijwilliger. Geef de opstapvrijwilliger liefst een specifieke, tijdsgebonden taak.

Stimuleren/ prikkels (Incentives)

Werken met vrijwilligers anno 2011 betekent aandacht hebben voor motivatie. Vrijwilligers willen zich gewaardeerd voelen. Hier speelt zowel communicatie als uitstraling in mee. Worden opdrachten rond de tafel geëvalueerd, of eerder in de wandelgangen?

In een vrijwilligerslandschap waarin shoppen de trend is, is het van belang permanent vinger aan de pols te houden. Zorg dragen voor een cultuur van wederzijds respect en constructiviteit is van cruciaal belang om mensen te blijven stimuleren.

“Onze kring is een vriendenkring. Ik vind het belangrijk dat we goed overeenkomen en dat er een goede sfeer geschapen wordt. We zijn bv. al eens een weekend samen naar Spa geweest om de werking van de kring te bespreken, maar ook om met elkaar te spreken en om samen activiteiten te doen. Om de twee jaar wordt het bestuur en de medewerkers (een 40-tal mensen in totaal) een gratis etentje aangeboden om ze te bedanken. De vrijwilligers doen alles in hun vrije tijd. Ze doen het voor de groep: daarom heb je ook een groepsgevoel nodig, anders lukt het niet. Je kan het niet forceren. Ik vind het belangrijk mensen een taak te geven waar ze goed in zijn: voor de één is dat het schrijven van een artikel of boek rond zijn favoriete thema, voor de ander is dat bv. het organiseren van activiteiten. Je kan niet iedereen dezelfde taken opleggen. Ik belast ze dan ook niet met andere taken, maar steun ze en heb vertrouwen in wat ze doen. Ik vraag ook regelmatig hoe het loopt. Bij het presenteren van de publicatie die een vrijwilliger of een aantal vrijwilligers hebben samengesteld, zet ik hun inbreng extra in de kijker en worden ze in de bloemetjes gezet. Respecteren en waarderen is belangrijk!” Jean-Paul De Loecker, Heemkundige Kring van Gooik

“Wij respecteren elke inbreng die een vrijwilliger doet. Je hebt vrijwilligers die 5 uur per jaar komen tappen. Wij vinden het tof dat ze dat doen. Het heeft geen zin om voor elke activiteit die je organiseert iedereen te ‘vangen’. Je moet geen vrijwilliger hebben om een vrijwilliger te hebben. Je moet er zinvol werk voor hebben, anders haakt hij af. Soms moet je iemand doorsturen als je er geen weg mee weet. Vrijwilligers hebben hun eigen belang voor ogen: ze willen aanzien, willen resultaat van hun werk zien voor de kring. Je moet als vereniging daarom genoeg naar buiten komen en niet enkel in de luwte werken.” Patrick Anthoni, Heemkundige Kring Scilla - Schilde

Variatie (Variation)

Is er binnen jouw werking voor elk wat wils, zijn vrijwilligers vrij om te kiezen, kan er sprake zijn van “jobrotatie”?

Vlotte organisatie (Organisation)

Een vlotte organisatie is aantrekkelijk. Komt men gemotiveerd en eendrachtig naar buiten, of ziet men de omgeving eerder als een klaagmuur? Anno 2011 hebben organisaties met een positief beeld een voorsprong op andere organisaties. Vrijwilligers vinden imago belangrijk. Een positief imago gecombineerd met een vlotte en efficiënte organisatie zorgt mee voor een grotere aantrekkingskracht van je werking.

Plezier, ontspanning (Laughs)

Vrijwilligerswerk moet ook leuk zijn. In de huidige maatschappelijke context is de grens tussen vrije tijd, ontspanning en vrijwilligerswerk soms vaag. Anno 2011 moet vrije tijd vooral ontspannend zijn, of inspanningen moeten in een ontspannen sfeer kunnen worden geleverd. Ook binnen het vrijwilligerswerk is plezier belangrijk.

“Erfgoed Lommel beschikt over een (klein) netwerk van vrijwilligers voor archeologisch onderzoek. Alhoewel het ingevolge de huidige regelgeving erg moeilijk is om vrijwilligers te laten deelnemen aan archeologisch onderzoek, probeert Erfgoed Lommel toch vrijwilligers daar waar mogelijk te laten deelnemen. Ze vormen immers een degelijk fundament voor het maatschappelijk draagvlak voor archeologisch onderzoek. Deze vrijwilligers komen niet alleen uit Lommel, maar uit de ruime omgeving. Het zijn vooral “doe-vrijwilligers”. Hun ruilmotief zit in het feit dat ze dol zijn op veldwerk en regelmatig wordt er op het opgravingsterrein gezellig samen gezeten om te praten, te eten en te drinken (op kosten van Erfgoed Lommel).” Ferdi Geerts, Erfgoed Lommel

Wij hebben niet de intentie om het flexivol model als hét ultieme model voor te stellen. Wel zijn we overtuigd van de sterkte van dit model door de eenvoud van benadering. Met acht begrippen kan men het aantrekkelijk karakter van de eigen vrijwilligerswerking toetsen. Het zorgt ervoor dat je de eigenheden van de werking als het ware kan objectiveren.

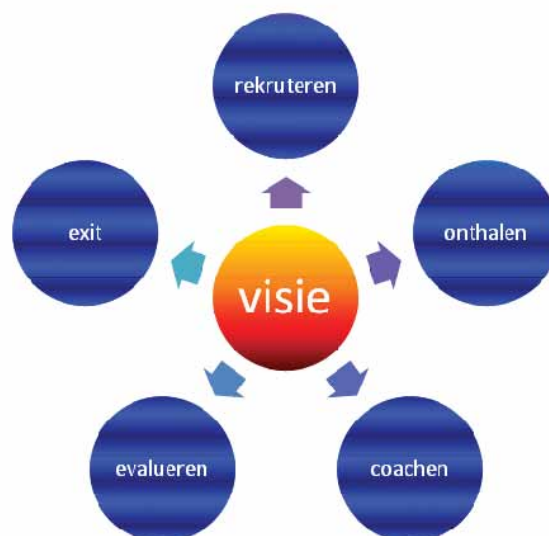
Wij nodigen uit jaarlijks stil te staan bij dit model zodat men op continue basis aan de slag kan met de sterke punten en de (uitdagende) werkpunten van de organisatie.

Zij die bewust bezig zijn met de manier waarop vrijwilligers of omstanders hun werking percipiëren, nemen een voorsprong op organisaties die hier niet mee bezig zijn. Het flexivol model zien we als een eerste stap in de richting van een vrijwilligersbeleid.

Een vrijwilligersbeleid: tussen vrijwilligheid en deskundigheid

De begrippen vrijwilligersbeleid en vrijwilligersmanagement zijn modewoorden binnen het vrijwilligerslandschap.

Onder vrijwilligersbeleid verstaat men “een beleid dat zorgt voor een gestructureerde en planmatige aanpak van het vrijwilligerswerk binnen de organisatie”. Met deze definitie pleiten we niet voor een strategische beleidsplanning die zich vertaalt in een tactisch plan met meetbare objectieerbare actieplannen. Er mag en moet een duidelijke grens blijven tussen het organiseren en managen van een personeel en het managen en organiseren van vrijwilligerswerk. Net in deze dualiteit schuilt de sterkte van een vrijwilligersbeleid.

De visie

Organisaties hebben hoogstwaarschijnlijk een duidelijke bestaansreden met daaraan gekoppeld een heldere doelstelling en een gekende visie. Wat is nu de visie van de organisatie op vrijwilligerswerk? Waarom werken we met vrijwilligers, welk mandaat hebben ze en wat verwachten wij van hen? Dit zijn enkele van de vele vragen die kunnen gesteld worden om de visie op vrijwilligerswerk te verfijnen.

Anno 2011 is een visie op vrijwilligerswerk essentieel. Het geeft de richting aan, het bepaalt welk traject met vrijwilligers wordt afgelegd. Het bouwt voort op het buikgevoel van enkele individuen van waaruit de werking vaak is ontstaan.

Eens de visie op vrijwilligerswerk is bepaald, kunnen de verschillende terreinen van het vrijwilligerswerk worden doordacht en ingevuld.

Tip: Peil bij het uitwerken van een visie over vrijwilligerswerk ook naar de ervaringen en verwachtingen van je huidige vrijwilligers (hoe evalueren ze hun vrijwilligerswerk voor je organisatie, wat zijn hun interesses en vaardigheden, hoeveel tijd kunnen ze besteden en wat willen ze doen). Zoek de oorzaken van de knelpunten die naar boven komen.

Tip: Het doorlopen van een visietraject met nieuwe geïnteresseerden maakt dat de ideeën van de nieuwe mensen, ook qua vrijwilligerswerk, direct in de planning en de werking ingebouwd worden. Dit werkt heel motiverend voor de nieuwe vrijwilligers.

Vrijwilligers rekruteren

Om vrijwilligers op een goede manier te werven, is het nodig om over een aantal aspecten na te denken.

Allereerst vragen we ons best af voor welke taken we vrijwilligers zoeken. Hoe diverser het aanbod aan taken, hoe meer keuzevrijheid een potentiële vrijwilliger voelt.

Vervolgens verkennen we het profiel van de vrijwilliger die we nodig hebben. Welke vaardigheden of kennis verwachten we? Aanvaarden wij elke vrijwilliger of is er een kennismakingsmoment waarbij verwachtingen van beide partijen worden afgetoetst? Verder verdiepen we ons in de vraag waar we de mensen vinden die we zoeken. Spreken we een specifieke groep mensen aan of staan we open voor iedereen?

Last but not least: de vraag naar vorm en inhoud van de rekruteringscampagne. Op welke manier spreken we mensen aan? Werken we met een eenvoudige flyer aan de ingang van de bibliotheek of het gemeentehuis? Komen we liever op een creatieve wijze naar voor? Vandaag de dag speelt naast de inhoud, de vorm een hoofdrol. Dit is best een vorm die mensen aanspreekt. Dagelijks worden we overspoeld met mails, reclames en oproepen. Door aandacht te besteden aan de vorm hebben we meer kans dat onze boodschap of inhoud wordt bekeken.

Tips: De beste manier om vrijwilligers te rekruteren is het persoonlijk vragen aan mensen! Lokale erfgoedverenigingen rekruteren vaak succesvol door op activiteiten en tentoonstellingen mensen aan te spreken. In een gesprek wordt dan over de persoonlijke (erfgoed-) interesses en de werking van de kring gesproken. Als ze interesse vertonen wordt er afgetoetst of ze niet mee willen werken en wordt er afhankelijk van de personen in kwestie al een aantal zaken opgesomd die ze zouden kunnen doen. Belangrijk hierbij is dat het een positief gesprek is over de werking van de vereniging waarbij ze vrijblijvend kunnen kennismaken met de werking van de vereniging. Begin ze bv. niet direct om te praten om een bestuursmandaat voor het leven op te nemen met taken die voordien door twee of drie mensen opgenomen worden. De kans is dan immers groot dat je ze eerder wegjaagt dan dat je ze aantrekt. Interessante kandidaten zijn mensen die juist op pensioen gaan of gingen. Spreek hen aan voordat hun tijd helemaal opgevuld is! Als je een oudere bestuursploeg hebt, kan je trachten die stapsgewijs te verjongen door vb. vijftigers te laten aanspreken door een zestiger en als die er dan bij zijn veertigers te laten aanspreken door die vijftigers, enz. De aanspreekdrempel zal dan lager zijn. Als je de vrijwilligersploeg wilt verjongen en verbreden moet je er even over nadenken wat dat voor jouw organisatie betekent. Vrouwen bv. kunnen voor veel lokale erfgoedorganisaties een potentiële groeiemarkt betekenen. Bij heemkundige kringen blijkt uit recent onderzoek dat 59,65 % van de bestuursleden 60-plussers zijn. Dat betekent dat je door de leeftijdscategorie van 30 tot 60 jaar aan te spreken ook al een aanzienlijke verjonging kan bekomen. Dertigplussers die geseteld zijn en gestopt zijn met de jeugdbeweging lijken makkelijker aan te spreken om in het bestuur van de heemkring te komen dan tieners. Maar misschien moeten die tieners ook niet direct in het bestuur van je vereniging? Je kan ook een andere manier zoeken om jongeren te betrekken. Je kan ze vb. inschakelen als freelancers om foto's te nemen, om documentaires te maken, om zaken te digitaliseren of digitaal te verwerken, ... Als je één jongere binnengehaald hebt, kan je die ook andere jongeren laten aanspreken. Het groepsgebeuren is belangrijk voor jongeren.

“In 2005 vroegen ze me om bestuurslid te worden bij de Heemkundige Kring van Tervuren nadat ik had aangeboden om een artikel te schrijven. Ik heb toegezegd omdat het wel interessant voor mij kon zijn. Omdat ik toen de enige jongere was ben ik op zoek gegaan naar elementen die jongeren kunnen interesseren om aan heemkunde te doen. Ik heb dan een aantal jonge historici en germanisten die ik kende en een jong ex-bestuurslid dat voor mijn komst al had afgehaakt, aangesproken om een jongerenwerking voor de heemkundige kring op te starten. In 2008 ontstond zo de Tervuurse Jeugd van Tegenwoordig. We pakken het projectmatig aan. Zo deden we een onderzoek naar het Tervuurs dialect waarbij we oude mensen hebben geïnterviewd.”
Rob Bartholomees, Koninklijke Heemkundige Kring Sint-Hubertus - Tervuren en zijn jongerenafdeling Tervuurse Jeugd van Tegenwoordig

“Als we voor een bestuursfunctie nieuwe mensen zoeken, bespreken we het eerst in het bestuur. Niet iedereen past immers in uw bestuur. Betweters bv. zijn te mijden. Doordat ik alle nieuwkomers eerst naar de wekelijkse werkvergaderingen uitnodig, kan het bestuur al eens met hen kennismaken.”
Cyriel De Bruyne, HOK Berlare

“Onbekend is onbemind. Maak je organisatie bekend via folders, flyers, affiches, websites, nieuwsbrieven, partnerorganisaties. JCW gebruikt zoveel mogelijk kanalen om zich kenbaar te maken en om de oproep naar kandidaat-vrijwilligers te lanceren. De oproep zelf kan in een leuk en origineel kleedje gestoken worden, waardoor die sneller opvalt. Zeker ook niet te verwaarlozen is de jaarlijkse oproep bij deelnemers van voorgaande activiteiten: JCW houdt hun gegevens bij, en éénmaal ze de leeftijd van 16 bereiken, krijgen ze een persoonlijke brief thuis bezorgd.”
Sven Vervloet, Jeugd, Cultuur en Wetenschap vzw

Jongeren krijgen niet veel persoonlijke post en voelen zich daarom wel aangesproken door een persoonlijke brief.

De oproep lanceren via folders en media is een klassieke manier, maar geeft toch ook bekendheid aan je vereniging en werking. Bovendien benadruk je dat je geen gesloten clubje bent. Belangrijk hierbij is dat je goed nadenkt over de boodschap die je wilt geven en echt nadenkt over wie je nodig hebt. Vertrek vanuit een positieve ingesteldheid t.a.v. de doelgroep die je wilt bereiken. Als je alleen maar negatieve dingen over jongeren kunt bedenken, is het niet zo een goed idee om hen te betrekken bij je werking. Hou bij de vorm rekening met de doelgroep die je wilt aanspreken: voor jongeren bv. is visuele communicatie heel belangrijk. Test de oproep ook uit bij de doelgroep die je voor ogen hebt. Roep vb. een testgroepje in het leven met leden uit die leeftijdscategorie. Leg die leden dan extra in de watten. En gebruik ze ook vb. als ambassadeurs (positieve mond aan mond reclame is belangrijk bij het rekruteren).

Door samen te werken met andere verenigingen (vb. door de geschiedenis van hun vereniging - al dan niet samen - te schrijven) leren meer mensen je werking kennen. Die kan je dan later aanspreken om mee te werken, vb. als ze stoppen met leiding geven in de jeugdbeweging.

“Voor het jubileum van de KSA en de bijhorende tentoonstelling zijn we met 4 KSA-ers naar het KADOC getrokken. Op die manier hebben we contact gelegd.”
Magda De Lange, Heemkring Westerring

Ook door samen te werken met scholen ver-
ruim je je bekendheid en kan je meer leden en
vrijwilligers werven. Je kan de resultaten van
wedstrijden of van inhoudelijke projectjes op
school (vb. mondelinge geschiedenis) verwer-
ken in je tentoonstelling om zo via de kinderen
de ouders en de grootouders te bereiken. Bo-
vendien is vroeg begonnen half gewonnen: wat
men op jonge leeftijd aanleert inzake cultuur-
participatie blijft hangen. Een goede erfgoed-
educatieve werking uitbouwen naar kleuters
en kinderen toe moet je zien als een investering
voor de toekomst.

Vrijwilligers onthalen

Is er een warm onthaal binnen de eigen werking? Is
er ruimte om de wederzijdse verwachtingen vooraf-
gaand duidelijk te toetsen? Wordt ervoor gezorgd
dat een vrijwilliger zich in een nieuwe groep zo snel
mogelijk thuis voelt, of wordt er van uit gegaan dat
iedereen wel zelf zijn weg vindt? Staan wij stil bij
de eerste stappen die een vrijwilliger zet binnen een
werking? Komt de vrijwilliger binnen met gezwinde
pas of moet hij struikelblokken overwinnen?

“Na een oproep melden nieuwe kandidaten zich meestal per e-mail aan. Op dat moment treedt er een vastgelegde procedure in werking. Het is enorm belangrijk dat er zo snel mogelijk gereageerd wordt: JCW stuurt kandidaten binnen 24u een mail terug waarin we hen alvast danken voor de interesse. We maken zo snel mogelijk een afspraak. JCW gaat altijd naar de vrijwilliger toe. Mensen appreciëren dat je tot bij hen komt, het geeft een gevoel van waardering, en verhoogt de motivatie. Zo’n bezoek is natuurlijk een grote tijdsinvestering, maar we merken dat het enorm loont. Tijdens het kennismakingsgesprek leggen we van a tot z uit wat het begeleidingswerk binnen JCW inhoudt. Belangrijk is dat het geen monoloog wordt maar een open dialoog blijft, waarbij kandidaten ook zelf de kans krijgen om vragen te stellen. Essentieel is de vraag naar het soort engagement kandidaten willen nemen: wat zijn hun mogelijkheden, welke interesses hebben ze, wat doen ze graag? Daarop aansluitend: wat zijn de mogelijkheden binnen je eigen organisatie? JCW maakte vrijwilligersprofielen op, die het mogelijk maken om vrijwilligerswerk op maat van de kandidaat-vrijwilliger aan te bieden. In samenspraak met de vrijwilliger kan er op die manier een ‘takenpakket’ samengesteld worden. Dit is voor ons als organisatie ook heel handig: op die manier kunnen we heel gericht naar bepaalde vrijwilligers stappen voor specifieke opdrachten. We noemen dit intern het gediversifieerd vrijwilligersbeleid. Na het gesprek houden we nauw contact met de nieuwe kandidaat. Meestal via mail, maar we nodigen hen ook uit op activiteiten. Zorg er steeds voor dat er iemand klaarstaat die de nieuwe mensen ontvangt, wegwijs maakt, voorstelt aan andere vrijwilligers. Iemand die zich niet welkom voelt, zal je waarschijnlijk nooit meer terugzien. We vragen de nieuwe mensen na hun eerste activiteit ook steeds hoe ze het vonden.” Sven Vervloet, Jeugd, Cultuur en Wetenschap vzw

“Iedere nieuwe vrijwilliger krijgt een kort ‘sollicitatiegesprek’ waarbij drie vragen centraal staan, nl. Welke vaardigheden bezit hij? Hoeveel tijd kan hij besteden en wat wil hij doen? Aan de hand daarvan gaan we projectmatig te werk.” Patrick Anthoni, Heemkundige Kring Scilla – Schilde

Tip: Sommige lokale erfgoedverenigingen zorgen ervoor dat elke nieuwe vrijwilliger een peter of een meter krijgt die hem persoonlijk in de beginperiode onthaalt en opvolgt. Op die manier wordt de vrijwilliger op weg gezet en vindt hij gemakkelijker zijn draai binnen de werking van de vereniging. Bij heemkundige kringen krijgen startende auteurs vaak voorbeeldartikels uit andere tijdschriften en uit Ons Heem over het onderwerp dat ze willen behandelen om hen op weg te zetten.

Vrijwilligers coachen en evalueren

Willen we vrijwilligers behouden dan is motivatie een centrale pijler. Een degelijke coaching van de vrijwilliger vormt hierin een belangrijk instrument. Coaching verloopt binnen het vrijwilligerswerk veelal informeel. Toch dienen we te bewaken dat we elke vrijwilliger bereiken. Het mogen niet steevast de in het oogspringende mensen zijn die de schouderklopjes krijgen.

Mogen we vrijwilligers evalueren? Een vraag waar reeds ettelijke uren discussie aan is besteed. Men is het erover eens dat er geen sprake mag zijn van evaluatiegesprekken zoals deze gekend zijn binnen een professionele werknemer-werkgever context.

In elk geval: goede afspraken maken goede vrienden. Een evaluatie biedt de kans om afspraken bij te sturen en/of te bevestigen! Het ontbreken van een open evaluatiecultuur leidt veelal tot een informele cultuur waarbij de evaluatie eerder op persoonsniveau dan op taakniveau gebeurt.

Wil men een aangenaam en constructief klimaat ontwikkelen binnen de werking dan is het belangrijk dat het evalueren gebeurt op taakniveau. Dergelijke evaluatie is makkelijk verteerbaar en maakt deel uit van een gezonde gretigheid naar vooruitgang.

Organisaties waarin een cultuur van achterklap en roddel de bovenhand heeft, maakten in het verleden veelal te weinig werk van een formele taakgerichte evaluatiecultuur.

Evalueer dus zeker de activiteiten en de taken van de vrijwilligers die eraan meewerkten op de vergaderingen. Zo krijgen ze ook de gelegenheid om zichzelf bij te sturen.

Vrijwilligersexit

Onder vrijwilligersexit begrijpen we de manier waarop de vrijwilligers de werking verlaten. Heeft de organisatie een exit beleid? Worden de vrijwilligers bedankt voor bewezen diensten, en staan we ook even stil bij de reden waarom de vrijwilliger de werking verlaat? Deze redenen kunnen divers zijn. Ze lopen uiteen van een verandering in de privé situatie tot een ongenoegen over de huidige gang van zaken. In elk van deze gevallen moet een vrijwilliger aanzien worden als een bron van informatie om de werking bij te sturen.

In een degelijk exit moment wordt geluisterd naar de ervaring van de vrijwilliger in kwestie. Wat zijn de tevredenheden of de ongenoegens? Wat zou hij

zeker behouden en wat zou hij anders doen? Hoe ziet hij de werking verder evolueren, wat zijn tips naar de toekomst? Allemaal vragen waar een verlater een eigen kijk op heeft.

Naast een bron van informatie, zorgt een exit moment ook voor een goed gevoel van de vrijwilliger. Hij kan finaal nog eens zijn kijk op de zaken geven, hetgeen hem een loyaliteit en binding geeft aan de organisatie en haar toekomst. We moeten ons bewust zijn van het feit dat verlaters een belangrijke cultuurbepalende factor zijn voor een organisatie. Als ex-leden hebben zij in de omgeving het mandaat om te praten over de eigenheid van de organisatie waarin zij actief waren. Wetende dat mond aan mond reclame een belangrijke rekruteringsbron blijkt te zijn ...

Tot slot, de bestuurders

Bestuurders van een organisatie zijn het kloppend hart van een vrijwilligerswerking.

De klassieke structuur van voorzitter, ondervoorzitter en penningmeester ruimt in verschillende organisaties reeds plaats voor nieuwe vormen: werken met kerngroepen, projectverantwoordelijken, voorzitterduo's of -trio's, deelverantwoordelijkheden,

Onder welke vorm dan ook, deze verschuiving gaat veelal gepaard met één gevoel bij de huidige bestuurders: "Jongere mensen nemen geen verantwoordelijkheid meer op als bestuurder. Ze willen wel iets doen, maar ze willen geen voorzitter zijn". Er zijn echter twee manieren om met deze verschuiving om te gaan: of we wachten af in de hoop toch nog de witte raaf te vinden die de ellenlange takenlijst van de voorzitter opneemt, of we anticiperen als voorzitter op de toekomst door een goede manager te zijn.

De voorzitter, alias manager, zorgt er voor dat alle taken worden uitgevoerd. Hij neemt deze echter niet zelf op. Zijn opdracht bestaat erin om een veelheid van mensen verschillende verantwoordelijkheden te laten uitvoeren. Dat wil zeggen dat de voorzitter op de hoogte is van al wat gebeurt en dat hij de touwtjes in handen heeft. De zaken die hij zelf doet, zijn beperkt én strategisch bepaald. Op die manier komen we tegemoet aan de eigenheden van het vrijwillig engagement van de nieuwe vrijwilliger.

Tip: Je kan jongere bestuursleden die niet op alle bestuursvergaderingen aanwezig kunnen zijn ook per mail op de hoogte houden en zeggen dat het in orde is dat ze maar naar een beperkt aantal vergaderingen komen. Op de agenda van die vergaderingen staan dan zeker de zaken waar die bestuursleden mee bezig zijn.

BESLUIT

Met dit artikel wilden we aantonen dat een degelijk vrijwilligersbeleid noodzakelijk is om anno 2011 vrijwilligers aan te trekken en te behouden. Dit is een gevolg van onze concurrentiële positie op de markt die werkt volgens de wet van vraag en aanbod. De kapstukken die we hier aanreiken zijn een eerste stap in het gelijkstemmen van de violen. Zo kunnen we ons klaarstomen voor de toekomst en naar buiten treden als een positieve en aantrekkelijke organisatie die heel wat te bieden heeft voor vrijwilligers. Gandhi zei het zo: **“The future depends on what you do in the present.”**

Koen Vermeulen
Steunpunt voor Vrijwilligerswerk

Jonge witte raven die zich direct engageren om voor het leven een zwaar beladen bestuursfunctie binnen een lokale erfgoedvereniging op te nemen, zijn misschien inderdaad zeldzaam en zeker op handen te dragen, mocht je ze gevonden hebben. Maar we hopen dat we in dit artikel aangetoond hebben dat er ook andere (en daarom niet minder goede) mogelijkheden zijn om de werking van een lokale erfgoedvereniging te verruimen en te verjongen. Ga de uitdaging aan en blijf niet hopeloos zoeken naar die ene witte raaf!

Daphné Maes
Heemkunde Vlaanderen

Voor meer informatie, tips op maat of begeleidingstrajecten kan je steeds aankloppen bij daphne.maes@heemkunde-vlaanderen.be of tel. 015/20 51 74.

Verenigingen die vooral bezig zijn met onroerend erfgoed kunnen terecht bij elke.verdurmen@forumerfgoedverenigingen.be of tel. 03/212 29 63.

Hartelijk dank aan Elke Verdurmen, als medeorganisator van de cursusreeks; aan de panelleden van de rondetafels: Patrick Anthoni, Rob Bartholomees, Frans Brouwers, Cyriel De Bruyne, Magda De Lange, Jean-Paul De Loecker, Ferdi Geerts, Cis Kennis, Luc Olyslager, Jef Pelckmans, Ewald vancoppenolle, Hendrik Vandeginste, Linda Van Santvoort en Richard Vermeulen; en aan alle deelnemers aan de cursusreeks.

Heimat heute: Reflexionen und Perspektiven

Verlag colloquium - 26-27 november 2010 (Dresden)

Eind vorig jaar vond in Dresden (Duitsland) het tweedaagse colloquium ‘Heimat heute. Reflexionen und Perspektiven’ plaats. Op deze bijeenkomst in het *Deutsche Hygiene-Museum* stond de vraag centraal hoe we de dag van vandaag omgaan met begrippen als ‘Heimat / heem’, ‘geografische eigenheid’, ‘lokale traditie’... Op het programma stonden bijdragen en discussies over hoe invulling kan gegeven worden aan deze begrippen in het licht van maatschappelijke ontwikkelingen zoals globalisering en mobiliteit. Aangezien deze discussies ook bijzonder relevant konden zijn voor de Vlaamse heemkundige sector, was Heemkunde Vlaanderen aanwezig op deze studietweedaagse.

Het colloquium werd georganiseerd door het Instituut voor Saksische Geschiedenis en Volkskunde (ISGV), in samenwerking met onder meer de Konrad Adenauerstichting. De verrekijker op de aankondiging maakte alvast de doelstellingen van het colloquium duidelijk: men wilde op zoek gaan naar nieuwe horizonten en interessante perspectieven voor het begrip ‘Heimat’.

De idee van de Heimat is moeilijk te definiëren. De Heimat is niet als afgebakend gebied aan te wijzen. Het begrip verwijst eerder naar alle levensomstandigheden waarmee een persoon binding voelt,

onder meer omdat hij of zij er(mee) is opgegroeid. Het duidt dus niet zozeer een concrete plek aan, maar eerder een emotionele band met een bepaald gebied, en omvat in die zin ook personen en immateriële elementen.

In een recente bijdrage in ‘De Morgen’ omschreef de Nederlandse auteur Marc Reugebrink het begrip op een treffende manier:

“Het woord (*Heimat, tv*) is niet goed te vertalen. Het heeft ook niet werkelijk een passend synoniem. ‘Geboortegrond’ komt in de buurt, maar beperkt het te veel tot een geografische plek. Het gaat om omgeving in de ruimste zin van het woord: dat is de plek, het landschap, maar ook de mensen, de specifieke gemeenschap waarbinnen je opgroeit. Het gaat om wat je te weten komt nog voordat je over taal beschikt, over wat je letterlijk met de paplepel is ingegoten en wat bepalend is voor je gevoel van vertrouwen, van geluk, van schoonheid en veiligheid – alles wat bepalend is bij de vorming van je identiteit. Taal dus ook, moedertaal, en dat in zijn kleinste nuances, in dat wat bij vertaling verloren gaat, zelfs als het daarbij gaat om een ‘vertaling’ van het Nederlands in het Vlaams en vice versa.”
“Het is kortom alles waarnaar je heimwee voelt op die momenten dat je de werking van de tijd aan den lijve ervaart, alles wat je verbindt met de plek waar die tijd is beginnen te lopen, ook al is er op zich niets wat je ertoe zou kunnen brengen naar die plek terug te keren om er opnieuw te gaan wonen (ik moet er niet aan denken!). Het gaat om wat je terugwijst naar wat niet (meer) bestaat, niet terugkomt, maar waaruit je desalniettemin bent opgetrokken.” [...]

Heimwee van een valse Belg. Waarom Marc Reugebrink onmogelijk ooit echt Nederlander af kan zijn. De Morgen – 9 maart 2011

De Heimat is altijd een belangrijk concept geweest in de Duitse cultuur, niet alleen tijdens de Romantiek, maar zeker ook nog in recentere perioden. Ondanks maatschappelijke ontwikkelingen zoals globalisering en mobiliteit, lijkt het thema niet aan belang te hebben ingeboet. Integendeel, de Heimat, geworteld in kunst en cultuur, lijkt tegenwoordig zelfs belangrijker dan ooit.

Sabine von Schorlemer, deelstaatminister voor Wetenschap en Kunst, erkende deze situatie in haar welkomstwoord. In de deelstaat Saksen, een regio met een hoge urbanisatiegraad, draagt het industriële erfgoed bijvoorbeeld sterk bij tot het kader van de culturele ervaringen en de identiteit van de inwoners. Deze situatie biedt volgens von Schorlemer veel mogelijkheden. Het doel van het Saksische cultuurbeleid is dan ook om te komen tot een 'integratief' Heimat-begrip, waarbij erfgoed ertoe bijdraagt dat iedereen zich thuisvoelt en een gevoel voor Heimat ontwikkelt.

Volgens professor Manfred Seifert (ISGV) is het moderne Heimatbegrip te vatten aan de hand van drie grondslagen:

1. De geografische ruimte: dit aspect is diep geworteld en nauwelijks aan verandering onderhevig. Het manifesteert zich in een verlangen naar vertrouwdheid: hoe meer de mens zich herkent in de geografische ruimte waar hij zich bevindt, hoe sterker zijn identificatie is. Het gaat hierbij echter ook om de immateriële aspecten van deze geografische ruimte.
2. De verankering in de sociale context: dit is een maatschappelijk gegeven, dat gekenmerkt wordt door activiteit en dynamische ontwikkeling. Hierbij streeft de mens naar het toebehoren aan een gemeenschapsgevoel. Dit aspect is subjectiever, soms ook sterk emotioneel gekleurd en meer aan veranderingen onderhevig. Nu het samenleven op een specifieke plaats vaak niet meer bepalend is, verliest de Heimat zijn concrete binding aan de geografische ruimte. Dit resulteert in het ontstaan van "Überörtlichen Wir-landschaften".
3. Het antropologische aspect: Heimat behoort tot de menselijke emoties en verlangens. Het

gaat om een persoonlijke verworteling, dit in harmonie met de lokale geografische ruimte. Het verlangen naar de Heimat moet daarbij niet enkel gezien worden als een soort menselijke compensatie, maar evenzeer als het streven naar een utopisch ideaal.

In de 19de eeuw was Heimat voornamelijk een territoraal en conservatief gegeven. Het had toen hoofdzakelijk te maken met ‘afgrenzing’, waarbij het organisme werd ‘ingevoegd’ in de (dorpse en landelijke) Heimat. In de loop van de 20ste eeuw werd het begrip meer en meer opgenomen in het algemene publieke discours, maar het kreeg daarvoor ook meerdere betekenislagen.

Karen Joisten, professor filosofie aan de Universiteit van Mainz, schetste daarom eerst de historische evolutie van het begrip Heimat.

Heimat is etymologisch een uitbreiding van ‘Heim’, een woord met positieve connotatie dat oorspronkelijk ‘plaats, bezit’ betekende en later ‘huis’. Geleidelijk aan werd het een juridisch-politiek geladen begrip, waarbij het ‘Heimatrecht’ zich bekommerde om vagebonden en bedelaars. In tijden van industrialisering verhuisde de armoede en de ellende naar de stad, met het ontstaan van ‘heimwee’ als gevolg. De economische verbetering na de Tweede Wereldoorlog zorgde voor een stijgende mobiliteit, waardoor er steeds minder plaats was voor Heimat. De ‘Heimatkunde’ werd eerder beschouwd als een verenging van de geschiedenis en kreeg in die context de nodige kritiek.

Tijdens de jaren 1970 werd men zich meer en meer bewust van de negatieve elementen van de economische groei, een bewustzijn dat zich vertaalde in een vaak nostalgische zoektocht naar authenticiteit. Daarnaast kreeg het begrip ook geleidelijk een meer progressieve component, waarbij het werd beschouwd als een positief-utopisch streven. Ze is voor de moderne mens niet of nauwelijks bereikbaar, maar het begrip kan toch een zin hebben.

Historisch gezien heeft het begrip dus geen unieke betekenis. In het begin van de 21ste eeuw ziet filosofe Joisten een verdere evolutie naar meer openheid. Er is een geestelijke horizonverbreding nodig: “wanneer men enkel de eigen Heimat kent, leidt dit tot provincialisme.” Volgens Joisten ontstaat Heimat als men zichzelf begrijpt als “Heimatliches Wesen”, wiens zijn en handelen voortdurend wordt (her)bepaald door dynamische relaties. Ze gelooft dat er enkel een Heimatsontwikkeling mogelijk is wanneer de mens zowel het bewaren van de traditie

erkent als openstaat voor innovatie. Ook volgens professor Winfried Müller (ISGV) heeft men in dit verband meer en meer te maken met ‘Beheimatung’, het toebehoren aan een bepaald territorium waaraan identiteit en geborgenheid wordt ontleend. Het begrip heeft zo te maken met mobiliteit en kan een argument zijn voor twee verschillende ideeën: socialisatie en exclusie.

“De multiculturele samenleving maakt ook de vraag naar onze roots prangender. Op een positieve manier maakt ze ons bewust van de complexiteit van de vraag waar we vandaan komen en wat ‘thuis’ is. Op een negatieve manier leidt ze tot nationalisme, het krampachtig vasthouden aan een oude identiteit.”

Cultuursocioloog Sarah Bracke (K.U.Leuven) in Weekend Knack - 15 december 2010

Concreet werd het colloquium ingevuld aan de hand van vier thema’s:

- De geografische ruimte: cultuurlandschap en architectuur
- De maatschappelijke ruimte: regionale cultuur, migranten
- Kunst en cultuur: film, literatuur
- Cultuur en economie: marketing, regionaal ondernemen

In een eerste thematische bijdrage ging Hermann Kokenge (T.U.Dresden) in op het cultuurlandschap als karakteristiek voorbeeld van de geografische invulling van het Heimatbegrip. Anders dan het begrip ‘landschap’ kan het cultuurlandschap in de eerste plaats beschouwd worden als het spiegelbeeld van de gemeenschap en het landgebruik van de mens. In vroegere eeuwen was het landschap een platform om (imaginaire) ideeën in scène te zetten, zoals bij de barokke realisaties in Versailles. Door de terugloop van de landbouw en de opkomst van de industrie werd men in de 20ste eeuw geconfronteerd met een nivellering van de verschillende vormen van cultuurlandschap. Het cultuurlandschap evolueerde naar grotere vlakken, die minder gestructureerd werden opgedeeld. De gelede structuur, die eeuwenlang typisch was geweest voor het cultuurlandschap, verdween stilaan. Bezorgd om die evolutie gingen de beschermers van natuur en Heimat zich meer en meer bekommeren om de es-

Grün ist die Heide

Sonja Ziemann Rudolf Prack
Maria Holst Willy Fritsch Hans Stüwe

LUDWIG SCHMITZ · KURT REIMANN · JOSEF SIEBER
OTTO REBUHR · OSKAR SIMA *mit* **Hans Richter**

REGIE: HANS DEPPE

PRODUKTIONSLEITUNG : KURT ULRICH · KAMERA : KURT SCHULZ

BUCH : BOBBY FLÜTHGE · MUSIK : ALFRED STRASSER

Ein Farbfilm der BEROLINA im GLORIA-FILMVERLEIH
BEVACOLOR HERGESTELLT NACH AGFA UND GEVAERTPATENTEN

thetische aspecten van het cultuurlandschap. In de praktijk blijkt echter dat cultuurlandschappen enkel door wettelijke beperkingen kunnen worden bewaard.

Ook de verhouding tussen stad en platteland is van groot belang voor de perceptie van het cultuurlandschap. Het onderscheid tussen beide vervaagt echter geleidelijk aan. Een interessante evolutie in Duitsland is in dit verband het ontstaan van zogenaamde ‘Zwischenstädte’ in het Ruhrgebied, een soort hybride, semi-urbane wijken zonder stedelijke cultuur. Anderzijds maakt het landschap vaak ook deel uit van de stedelijke ruimte. Of zijn zogenaamde ‘stadslandschappen’ toch eerder een eufemisme om een gebrek aan visie in de ruimtelijke ordening te verbergen? Terwijl het cultuurlandschap vroeger een thema was voor historici en natuurbeschermers, is het nu een vaste waarde geworden binnen de ruimtelijke ordening. Dit leidt vaak tot een erg pragmatische benadering van het cultuurlandschap, dat meer en meer onder druk komt te staan. Toch blijft het cultuurlandschap volgens Kokenge een belangrijke factor voor het bepalen van de identiteit, en moet er zodoende verantwoordelijk worden omgegaan met het waardevolle landschap.

Architect Hans Grassman gaf vervolgens een interessant overzicht van de rol die architectuur kan spelen als bemiddelaar tussen traditie en moderne maatschappij. Hij illustreerde dit aan de hand van enkele realisaties van zijn architectenbureau Baum-schlager – Eberle, die zich voornamelijk in de regio Vorarlberg situeren. De stijl van de gebouwen wortelt nog gedeeltelijk in de regionale traditie, door bijvoorbeeld gebruik te maken van houtbouw, maar de architecten kiezen toch voluit voor een moderne visie op architectuur, met aandacht voor aspecten als duurzaamheid. Volgens de visie van het architectenbureau moeten gebouwen in de eerste plaats identiteit scheppen. Het refereren naar de traditie in de architectuur zorgt voor een zekere mate van vertrouwdheid en zekerheid.

In de sessie over de maatschappelijke ruimte stelde etnologue Elka Tschernokoshewa (Sorbisch Instituut, Bautzen) zich de vraag “hoeveel Heimat de mens nodig heeft”. Ze trachtte die vraag te beantwoorden aan de hand van het voorbeeld van het ‘Osterreiten’, een traditionele paardenprocessie in de Duitse stad Bautzen. Deze processie vindt jaarlijks plaats op Pasen, en is gekoppeld aan een traditioneel gebruik om paaseieren te beschilderen.

Deze gebruiken stammen uit de traditie van de Sorben, een kleine west-Slavische bevolkingsgroep in het oosten van Duitsland.

Tschernokoshewa stelde in haar onderzoek echter vast dat de term ‘Heimat’ voor een nationale minderheid als de Sorben veel sneller en gemakkelijker wordt gebruikt dan voor andere groepen van de bevolking. Het focussen op de traditie van het Osterreiten bij de Sorben leidt tot een te veralgemeend beeld van de minderheid. De perceptie wordt zo gecreëerd dat de bevolkingsgroep leeft in een aparte, weinig dynamische wereld. Nochtans blijkt de gemeenschap die deze gebruiken in stand houdt, bij nader inzicht veel diverser dan dit beeld doet vermoeden.

De etnologue stelde erg veel differentiëring vast in de manier waarop de tradities binnen de groep worden toegeëigend. De etnische component is slechts één van veel componenten, naast bijvoorbeeld leeftijd, sociale status, levenswijze, beroep, geslacht... Ze spreekt dan ook over de “Sorbische Heimat im Plural”. Zoals een hybride auto met twee soorten energie werkt, kunnen ook minderheden hybride zijn, met verschillende culturele registers. Het heeft dan ook geen zin om te spreken over de Sorbische cultuur zonder de betrekkingen met de Duitse cultuur te bekijken. Ook de gebruiken zelf zijn niet statisch, en evolueren doorheen de tijd. Zo werd op een bepaalde plaats zelfs een nieuw gebruik gecreëerd waarbij ook vrouwen meerijden in de processie.

Aansluitend besprak etnologue Katja Illgen de situatie bij de Vietnamese bevolkingsgroep in Duitsland. In Duitsland wonen zo’n 100.000 Vietnamezen, en in deelstaat Saksen vormen ze met bijna 11 procent zelfs de grootste groep buitenlanders. De meesten kwamen onder het DDR-regime naar Oost-Duitsland, en velen keerden na de ‘Wende’ terug naar hun thuisland. Illgen onderzocht de mate waarin deze bevolkingsgroep zich identificeert met Duitsland. Daarbij stelde ze interessante gelijkenissen, maar ook veel verschillen vast, bijvoorbeeld op het vlak van arbeidsethos, opvoedingssysteem, vrijetijdsbesteding, manier van wonen en het gebruik van statussymbolen. Ook het belang van de taal (“Sprache is Heimat”) kwam aan bod. Zo stelde Illgen bij een bezoek aan Vietnam vast dat sommige Vietnamezen nog hun Duitse dialect spraken.

In de laatste sessies van het colloquium werd geprobeerd om het begrip Heimat wat dichterbij de praktijk te brengen. Zo presenteerden schrijver Andreas Maier en filmregisseur Volker Koepp een aantal relevante fragmenten uit hun eigen werk. Vervolgens gingen ze kort met elkaar in discussie over het gebruik van de idee Heimat in film en literatuur, waarbij ze onder meer waarschuwden voor een te intellectualistische invulling van het begrip door kunstenaars. Hoewel de gloriejaren van de klassieke 'Heimatfilm' intussen al enige tijd achter de rug zijn, is het genre allerm minst verdwenen. Zo blijven de Heimatfilmfestivals in Oostenrijk, Zwitserland en Duitsland nog erg populair.

Als afsluiter van het colloquium werd ten slotte ook nog kort ingegaan op de economische aspecten die samenhangen met het Heimatbegrip. Net als bij de architectuur hebben ook bijvoorbeeld lokale ondernemers en de toeristische sector er baat bij om een goede balans te vinden tussen traditie en innovatie. Zo presenteert de Duitse deelstaat Beieren zich in haar marketing naar de internationale gemeenschap onder het motto 'Laptop und Lederhosen', waarmee ze duidelijk wil maken dat het investeren in hoogtechnologische bedrijven gepaard gaat met aandacht voor de eigen cultuur en taal. De initiatiefnemers van het colloquium 'Heimat heute' kozen ervoor om het moeilijk te vatten begrip Heimat te benaderen als een dynamisch product, dat positief en toekomstgericht is. Daar slaagden ze ook gedeeltelijk in, hoewel de discussies tijdens de studietweedaagse vaak op een erg abstract en academisch niveau bleven. In ieder geval maakte het colloquium duidelijk dat het begrip Heimat in de 21ste eeuw niet aan relevantie heeft verloren, integendeel, maar dat de invulling ervan radicale veranderingen heeft ondergaan door de snelle

maatschappelijke ontwikkelingen. Als dynamisch product van de postmoderne identiteitsconstructie kan het Heimatgevoel echter een stabiliserend element zijn in een steeds groter wordende diversiteit.

“Heimat ist nicht Ort. Heimat ist Utopie.”
Bernhard Schlink (2008)

Heemkunde en levende geschiedenis

wij nodigen je uit op een bijzondere verkenning!

Expertise uitwisselen, praten bij een lekker hapje, wandelen door een middeleeuws decor of discussiëren over oude ambachtstechnieken. Wat doe jij het liefst? Waar kan jij mee helpen? Heemkunde Vlaanderen wil graag de wereld van levende geschiedenis verkennen zoals ze bij heemkundige kringen kan worden gebruikt en nodigt je daarom uit om deel te nemen aan een bijzonder traject.

Waarom kan levende geschiedenis interessant zijn voor heemkringen?

Allereerst is het publiek enthousiast omdat levende geschiedenis een veel actievere beleving biedt dan een museumvitriene. Een heemkundig museum zou een levend heemkundig museum kunnen zijn als de collectie effectief gebruikt wordt.

Een tweede mogelijkheid om heemkunde en levende geschiedenis te combineren is het bekend maken van onderzoek naar de lokale geschiedenis. Een belangrijke gebeurtenis, een interessante opgraving of het ontdekken van een boeiende collectie kan je door historisch verteltheater laten uitbeelden. Dit kan een manier zijn om het publiek actief te betrekken bij de vondst of gebeurtenis.

Uiteraard zijn er ook nadelen aan verbonden: hoge materiaalkosten, te weinig mankracht of de moeilijkheid om zo correct mogelijk te zijn, maken het niet evident om met levende geschiedenis te werken. Je zou je zelfs af kunnen vragen of het voor een kleine vrijwilligersvereniging wel mogelijk is en de moeite loont? Niet iedereen is immers een goede verteller of acteur. **Dit alles zouden we graag in kaart brengen.**

Heemkunde Vlaanderen sprak met vijf verenigingen uit Antwerpen die elk op hun manier levende geschiedenis gebruiken. In de volgende interviews maak je kennis met Luc Keulemans van het Liers Genootschap voor Geschiedenis, Rudi Leys van de vzw Vrienden van het Fort van Liezele, Ron Van Dyck van Mallifique vzw, Francis Houbrechts van Erfgoed Hoogstraten vzw en Vic Peeters van de Lichtaartse Kloppers vzw.

Vijfendertig jaar levende geschiedenis in Lier

met Lier Kermis, zot Jeanneke en Lier800.

In 1996 schitterde in Lier de evocatie van het huwelijk van Filips De Schone en Johanna van Castilië die mekaar toen precies vijfhonderd jaar geleden het jawoord gaven in de Sint-Gummaruskerk. Volgend jaar haalt Lier opnieuw alle creativiteit en levende geschiedenis boven voor de viering van 800 jaar stadsrechten. Tijd voor een gesprek, dachten we zo, met Luk Ceulemans, voorzitter van het Liers Genootschap voor Geschiedenis en productie leider van vernoemde evenementen.

Wat moet ik me voorstellen bij het huwelijk van 1996?

Met de evocatie van het huwelijk van schoene Flup en zot Jeanneke, zoals de Lierenaars hen benoemen, werd heel de stad ingepalmd. Ze werd er zelfs speciaal voor gesperd. Centraal stonden de Blijde Intrede van het vorstelijk paar, de kerkelijke hu-

weljksvoltrekking en de Lierse Ommegang. Daarnaast waren er allerlei randactiviteiten. Er stond een schandblok, een tandentrekker zorgde voor pijnlijke gezichten, hondenkarren werden rondgetrokken, er zaten bedelaars langs de kant, zigeuners begaven zich tussen het publiek, ... Al bij al werkten er zo'n 1200 vrijwilligers mee, die allemaal gekleed en geschminkt moesten worden. Je kon spreken van een echt massagebeuren. Op de twee zondagen dat het evenement plaats vond, hebben we telkens 15.000 bezoekers aangetrokken.

Hoe kom je op het idee om een historische gebeurtenis te evoceren?

Vele initiatieven ontstaan aan den toog, tussen pot en pint. Een idee groeit, wordt besproken en krijgt geleidelijk vorm. Met Levende geschiedenis zijn we al veel langer bezig zonder dat het kind die naam

droeg. Zo een vijfendertig jaar geleden wilden we met een aantal enthousiaste Lierenaars het teloor gegane vieren van Lier Kermis nieuw leven inblazen. De festiviteiten omvatten een gans weekend met telkens op vrijdagavond een historische evocatie van een Liers historisch feit. De eerste trein in Lier, de Lierse Furie, het bezoek van koning Leopold II, het Lierse begijnhof, ... zijn enkele voorbeelden. Toen waren we nog wat onbezonnen. Zo bestormden we met de Lierse Furie het stadhuis met echte paarden wat achteraf bekeken niet zo veilig was. We stonden toen ook niet stil bij de verantwoordelijkheid als organisator van dergelijk evenement. Ondertussen hebben we bijgeleerd.

Waar moet je allemaal rekening mee houden als je een historische evocatie wil neerzetten?

De belangrijkste regel die je in acht moet houden is schoenmaker, blijf bij je leest. Je hebt een scenario nodig, dialogen, belichting, muziek, kostuums, decor, attributen, ... Die competenties vind je niet samen in één persoon. Je moet op zoek gaan naar en je omringen met professionele mensen die bekwaam zijn op hun specifiek terrein zoals een bekwaam scenarioschrijver, een creatieve kostuumontwerper of een deskundig regisseur.

We geven ook de raad om voor dergelijk evenement een vzw op te richten. Zo wordt de persoonlijke aansprakelijkheid van de verantwoordelijke inrichters of organisatoren beperkt.

Verder komen er erg veel praktische zaken bij kijken. Belangrijk is het opmaken van een regieboek. Alles wordt erg minutieus getimed en uitgestippeld, tot en met de lengte van het klokkengelui bijvoorbeeld. Wat je ook niet mag vergeten is de catering. Ook bij een kleiner evenement. Een simpele frisdrank of een knapperige appel kan soms al wonderen doen. En je hebt plaats nodig, soms erg veel plaats, om mensen te kleden en te schminken.

“Het mag niet belachelijk worden”

Als je al deze praktische zaken vlot wil laten verlopen, dan moet je werken volgens een strikte hiërarchie. Eén iemand draagt de eindverantwoordelijkheid en houdt alles in de hand. Verder moet iedereen duidelijk weten tot wie ze zich moeten richten met suggesties, vragen of problemen. Iedereen moet zich betrokken voelen om zo te bereiken dat elke medewerker zich een stukje verantwoordelijk voelt voor het lukken van het grote geheel. Iedereen moet ook zijn plaats kennen in dat geheel. Volgende info, mondeling EN schriftelijk, verstrekken is een must voor succes.

Op de dag zelf zet je best een vliegende technische ploeg in, meestal een schrijnwerker, een loodgieter en een elektricien, die onmiddellijk kan tussenkomen bij technische mankementen.

Wanneer het evenement zich op verschillende locaties afspeelt is een feilloos werkend communicatiesysteem onontbeerlijk. Een direct contact met elke locatieverantwoordelijke, de cateringverantwoordelijke, de regisseur, de technische ploeg, ... is noodzakelijk voor het lukken van een iets grotere evocatie.

Heb je veel voorbereidingstijd nodig?

Ruim op tijd beginnen is de boodschap. En je tijd nemen om een kwalitatief inhoudelijk verhaal uit te werken. Voor zot Jeanneke en Lier800 mag je toch rekenen op minstens anderhalf à twee jaar. Voor Lier 800 zijn we in november 2010 gestart met de voorbereiding.

Men moet vooral de nodige tijd besteden aan de casting. De lokale toneelverenigingen kunnen hier-

in zeer sterk betrokken worden. Soms is het nodig één of meerdere beroepsacteurs in te huren. In het contacteren van toneel- en andere verenigingen kruipt veel tijd. Toch loont het de moeite want het maximaal betrekken van de lokale verenigingen verankert het evenement in die lokale gemeenschap.

Hoe ziet het kostenplaatje eruit?

Kostuums, decor en attributen moeten historisch verantwoord zijn. Stemmen moeten verstaanbaar zijn. Muziek moet als muziek klinken. Met andere woorden als je het kwalitatief goed wil doen, dan kan het centen kosten. De productiekosten voor de evocatie van het huwelijk van zot Jeanneke lagen rond de 150.000 euro. Hierin zaten niet de kosten die stad Lier gedaan heeft, zoals bijvoorbeeld het inzetten van de politie of de technisch logistieke ondersteuning. Een goed overwogen en gedetailleerde begroting waar men zich strikt aan houdt, is dan ook belangrijk. Dat wil zeggen dat je bijvoorbeeld de regisseur soms in toom moet houden. Die man heeft graag wat bijkomend licht of een supplementair groepje hofdames. Dat kan als de begroting hiervoor ruimte laat. Anders sorry. Normaal moet men trachten zelfbedruipend te werken. Maar het is ook evident dat bij stadseve-

“Schoenmaker blijf bij je leest”

nementen de stad garant staat. In die zin is het logisch dat enkele afgevaardigden van het college van burgemeester en schepenen zitting hebben in de raad van bestuur van de organiserende vzw. Dit bevordert ook de communicatie. Sponsoring kan ook maar mag nooit storend zijn op het veld.

Hoe belangrijk is het voor jullie om historisch correct te werken?

Het verhaal moet historisch correct zijn maar ludieke aanpassingen moeten soms kunnen. Maar ook de kostuums, het decor en de attributen moeten gecontroleerd worden of ze wel helemaal bij de juiste tijd passen. Het mag vooral niet belachelijk worden!

Hoe kan je mensen betrekken en warm maken om mee te helpen?

Dat is niet meer zo gemakkelijk als vroeger. Tegenover zot Jeanneke in 1996 bestaan al heel wat ver-

enigingen niet meer of zijn ze sterk vergrijsd. Bovendien gaat de gratuit eruit. Als men nu komt helpen of figureren moet er vaak een al of niet geldelijke compensatie tegenover staan. Dat is echt wel een groot verschil met jaren geleden. Wat we toen gedaan kregen, is nu niet meer mogelijk vrees ik. Toch moet de gratuiteit als principe aangehouden worden en dit voor iedereen, ook voor de productie-leider. Enkel professionele medewerkers zoals een scenarioschrijver, een lichtingenieur of een regisseur komen voor een vergoeding in aanmerking. Zij moeten dan ook waar voor hun geld leveren. Belangrijk is ook dat de groep, klein of groot, al of niet een vzw, die het evenement organiseert intern een hechte toffe groep vormt en extern zeer enthousiasmerend moet overkomen.

“... er een soort kruisbestuiving gebeurt ...”

Kan levende geschiedenis voor verjonging binnen bijvoorbeeld heemkringen zorgen?

Tja, tradities en kennis gaan verloren want na al die jaren zijn het nog steeds dezelfde mensen die ermee bezig zijn. Ik denk niet dat jongeren niet meer geïnteresseerd zijn maar er gebeurt te weinig met het erfgoed. Het wordt niet voldoende meer overgedragen of zelfs is het misschien een beetje not done geworden. Erfgoed en het bewaren van erfgoed moet je visualiseren. Er is interesse maar je moet het op een andere manier presenteren. Er zijn een paar mooie voorbeelden. In Frankrijk wordt

een middeleeuws kasteel, meer bepaald le château de Guédelon, gebouwd met de technieken van toen en door werklieden in de kleding en met de levenswijze van toen. Misschien wat extreem maar het heeft succes. Bij ons neemt Bokrijk bijvoorbeeld lovenswaardige initiatieven in die zin. Soms zie je ook dat toeristen rondlopen met een soort i-pod als technisch hulpmiddel om een historische figuur bijvoorbeeld het verhaal van een stad, een abdij of een verzameling te laten vertellen. Erfgoed meer interactief bij de mensen brengen zou in een verjonging kunnen resulteren.

Is het mogelijk voor een heemkring om met levende geschiedenis te werken?

Zij kunnen minstens het initiatief nemen en onderwerpen aanbrengen. Zij zijn het best op de hoogte van de plaatselijk relevante historische feiten, legenden en sagen. Ook is belangrijk dat ze bij het uitwerken van een evenement waakzaam moeten blijven toezien dat het onderwerp op een inhoudelijk correcte en kwaliteitsvolle manier gebracht wordt. Het moeten niet altijd grootse spektakels zijn à la zot Jeanneke. Kleinere evocaties kunnen een perfecte start zijn. Zo bracht men enkele jaren geleden in Nijlen een evocatie rond de in 1842 gepleegde moord op de pastoor van Nijlen. Voor de uitwerking van het evenement zullen ze

waarschijnlijk beroep moeten doen op externe personen en andere verenigingen. Maar op die manier komen ze in hun dorp of gemeente in the picture waardoor hun werking bij het bredere publiek onder de aandacht komt. Onze ervaring leert dat bij het opzetten van een evenement levende geschiedenis er een soort kruisbestuiving gebeurt tussen alle participanten die voedingsbodem is voor andere initiatieven in de toekomst.

Wat heb je nog met Lier800 in petto?

Op dit ogenblik leggen we, samen met een scenarioschrijfster en een regisseur, de laatste hand aan een evocatieve stadswandeling. Op een zestal locaties in de binnenstad zullen toneelacts gebracht worden die gerelateerd zijn aan historische of anekdotische feiten uit de Lierse geschiedenis. Lierse stadsgidsen vertellen tijdens de verplaatsingen tussen de verschillende locaties bijkomende geschiedkundige wetenswaardigheden. Op een originele en ludieke manier ontdekt men zo acht eeuwen Lierse stadsgeschiedenis. De wandelingen, voornamelijk gericht op volwassenen, zijn gepland gedurende vier weekends in mei 2012 op vrijdagavond en zaterdagmiddag. We werken hiervoor samen met onder andere Argus, de vereniging van de Lierse Stadsgidsen, en de Lierse toneelverenigingen. Het kostenplaatje is hier begroot op 44.800 euro.

Van gids tot kampement:

de Vrienden van het Fort van Liezele en hun re-enactment

Het Fort Van Liezele, een beschermde vesting tussen Puurs en Liezele huisvest diverse militaire museumstukken uit wereldoorlog I & II. Toch is het Fort niet louter een museum. De vzw Vrienden van het Fort van Liezele zorgt ervoor dat er regelmatig leven in de brouwerij is. “Geschiedenis is er ook om te herbeleven”, zegt Rudi Leys, een van de medewerkers van de vzw.

In augustus zijn er opnieuw nachtwandelingen in het Fort van Liezele. Het publiek kan er de geschiedenis van 1914 en 1940 herbeleven. Waarom gebruiken jullie levende geschiedenis op jullie site?

Enkele jaren geleden zijn we in het Fort gestart met rondleidingen te geven in de klederdracht van een soldaat. Hierdoor kan je dingen vertellen vanuit het oogpunt van een soldaat want dat spreekt aan. We moesten educatief te werk gaan en de mensen laten zien hoe het was. Dat inleven lukt gemakkelijker als een soldaat zijn verhaal komt vertellen. Zo is dat in de loop der jaren uitgegroeid tot een vast groepje dat levende geschiedenis gebruikt voor het Fort maar dat ondertussen ook naar allerlei kampementen gaat. Op onze rondes langs kampen willen we promotie maken voor het fort.

Is er eigenlijk een verschil tussen zelf naar kampen gaan om er als militair uit 1914 te kunnen leven en het in de huid kruipen van een soldaat om een rondleiding te geven?

Nee, eigenlijk niet. Er is wel een verschil tussen de groepen die gewoon voor zichzelf willen leven naar de normen van honderd jaar geleden en de groepen die iets willen overbrengen en laten zien.

En jullie behoren duidelijk tot de tweede soort groepen?

Voor ons draait levende geschiedenis om de interactie met mensen. Je moet het publiek vertellen over je bezigheden en hen uitnodigen vragen te stellen. Wij gebruiken een “teaser” om mensen aan te trekken en om de schroom te overwinnen. Je moet mensen laten meedoen.

Is het mogelijk om een volledig correct beeld te geven van de omstandigheden in 1914 en 1940?

Natuurlijk is het niet honderd procent correct. Je streeft er wel naar maar dat is niet mogelijk. Maar daar gaat het ook niet om. Het gaat erom om zo correct mogelijk te zijn en zo informatie over te brengen, mensen aan te trekken. Het blijft naspeulen. Vooral voor kinderen vinden we onze manier van werken belangrijk.

Hoe reageert het publiek op jullie acties?

Het grootste deel van de bezoekers van zulke evenementen kent niets van levende geschiedenis en van re-enactment. Maar ze zijn wel nieuwsgierig en ze nemen altijd indrukken mee die ze niet gekregen zouden hebben door gewoon een museum te bezoeken.

Vrienden Fort van Liezele

Onze re-enactmentgroep zorgt voor een unieke Belgische militair-historische herbeleving van beide wereldoorlogen. De periode 1914 wordt weergegeven met het 9e Linie Regiment en de periode 1940 met het 1e Regiment Ardense Jagers.

De complete groep bestaat uit 10 soldaten en 2 vrouwen, tot in de puntjes gekleed volgens de betreffende periode.

Wij zetten ons vol overgave en bezieling in om twee historische mijlpalen van onze geschiedenis actueel te houden. Het tragische lot van onze voorouders mag hierin niet vergeten worden.

De re-enactmentgroep is een initiatief dat extra uitstraling geeft aan Fort Liezele: het tijdsbeeld wordt letterlijk terug tot leven gebracht. Het zien van de groep op manifestaties zet ook aan om een bezoek te brengen aan Fort Liezele.

Meer info op www.fortliezele.be.

Het succes van Mallifique 2009

geschiedenis voor het grote publiek

Twee jaar geleden werd de gemeente Malle gedurende een heel weekend overspoeld met soldaten, boeren, buitenlui en bezoekers. De vzw Mallifique organiseerde dat weekend een grote historische evocatie over de slag bij Hoogstraten van 1814. Daarnaast konden bezoekers terecht in een historisch tentenkamp met honderden re-enactors uit verschillende landen. Re-enacter Ron Van Dyck droomde al lang van een historische evocatie in Malle en werkte dag en nacht om deze droom tot een goed einde te brengen. Daarnaast is hij lid van de napoleontische vereniging De 7de Linie.

De vzw Mallifique was niet aan zijn proefstuk toe, aangezien ze al sinds 2007 actief is. Waar kwam opeens de idee voor de grote veldslag vandaan?

Tja, dat kwam eigenlijk door een ontdekking van Jos Van Breen van de heemkundige kring: hij haalde informatie over een vergeten veldslag boven. De veldslag bleek redelijk groot en belangrijk te zijn maar bleef tegelijk ook lokaal. Tijd voor Malle om een stukje van haar geschiedenis in de kijker te zetten.

Hoe heeft Mallifique dit aangepakt? Tenslotte vraagt een dergelijk groot evenement veel organisatie.

We hadden het al eens uitgetest met een klein bivak van honderd Napoleonisten op het domein de Renesse en dat verliep prima. Daarom durfden we nu ook veel verder gaan. In de organisatie van Mallifique 2009 zaten veel verschillende mensen en verenigingen die allemaal mee hielpen en wilden nadenken over het concept. Je hebt wel een aantal vaste waarden nodig. Zo werkten wij onder andere samen met een regisseur en twee regie-assistenten. Zo'n samenwerking is noodzakelijk maar niet altijd gemakkelijk. Een regisseur is meer met theater bezig en probeert een toneelstuk te ensceneren. Dat is niet wat wij willen bereiken met re-enactment. Het publiek moet vragen kunnen stellen aan re-

enactors en in interactie kunnen gaan. Re-enactors laten iets zien en het publiek moet geprikkeld worden. Meestal werkt een groep re-enactors met één man die uitleg geeft bij wat de anderen doen. Zo is hij een soort tolk van het verleden naar het heden. In het kamp liepen vierhonderd ervaren re-enactors rond uit binnen- en buitenland. Naast de regisseur kregen we veel hulp van bewoners van Malle zelf die het leuk vonden om figurant te spelen.

Waarom maak(te) je de keuze om te werken met levende geschiedenis?

Dit is, volgens mij, de enige manier om het grote publiek voor geschiedenis te laten interesseren. Zo kan je mensen bijvoorbeeld aantonen dat oorlog niet plezant was. Het grote publiek dat naar zo'n evenement komt, verwacht mensen in carnavalspakjes te zien. Dit komt omdat veel groepen niet correct bezig zijn met levende geschiedenis. Zij nemen deel aan de optochten om zich te amuseren, om eens in bepaalde kleding of wagens te pronken zonder dat het bijvoorbeeld kledij uit de correcte tijdsperiode is. Met Mallifique laten we zien hoe levende geschiedenis moet getoond en beleefd worden en dan krijgt het publiek een heel andere indruk mee.

Hoeveel mensen bereik je met zo'n historische evocatie?

We hebben ruim vierduizend mensen ontvangen, waarvan er ongeveer drieduizend uit de nabije omgeving kwamen. De overige duizend kwamen van verder dan 30 km.

Je zei eerder dat je levende geschiedenis gebruikt om een groter publiek te boeien. Merk je daar iets van?

Achteraf hebben we met een aantal mensen uit het publiek gesproken en toen bleek dat ze er effectief iets van hadden opgestoken. Sommigen namen zelfs contact op omdat ze het bijhorende boek over de veldslag wilden kopen. Dit publiek was heel divers en dus zeker niet uitsluitend ouder dan vijftig jaar.

Wat zou levende geschiedenis voor heemkunde kunnen doen?

Levende geschiedenis en heemkunde kunnen op die manier samenwerken dat levende geschiedenis als speerpunt fungeert voor heemkunde om heemkunde opnieuw aantrekkelijk te maken. Misschien is levende geschiedenis wel de manier om heemkunde te verjongen en te laten overleven. Momenteel worden we af en toe door heemkringen gevraagd om lezingen te geven over re-enactment. Zulke lezingen geven we telkens met twee man waarvan er eentje in historische kledij mee gaat.

Mallifique vzw

In 2007 werd “Mallifique” opgericht om in samenwerking met vzw Domein de Renesse, het gemeentebestuur van Malle en de heemkundige kring van Malle een bijdrage te leveren aan het opzoeken en uitbeelden van het cultureel en historisch erfgoed van Malle en omstreken, zodat het niet verloren zou gaan voor volgende generaties. Ondertussen is “Mallifique” een werkgroep geworden binnen de Heemkundige Kring van Malle.

Mallifique mag je beschouwen als een non-profitorganisatie die eventuele winsten uit haar activiteiten uitkeert aan goede doelen. Zo ondersteunden ze reeds het Domein de Renesse. Het kasteel is immers een ideale en unieke locatie voor culturele evenementen van welke aard dan ook en de vzw wil graag haar steentje bijdragen aan de instandhouding ervan. Na de historische evocatie in 2009 konden ze ook het Kinderkankerfonds van het Universitair Ziekenhuis van Gent een hart onder de riem steken onder het motto ‘omdat deze kinderen ook een geschiedenis verdienen’!

“Re-enactment is kitsch in positieve zin”

acht tips om levende geschiedenis te gebruiken

Erfgoed Hoogstraten is een vzw die zich ontfermt over het cultuurhistorisch, materieel en immaterieel erfgoed van het kanton Hoogstraten. De vereniging bestaat sinds 2002 en heeft intussen al een en ander bereikt. Een van de grootste projecten tot dusver is Vivat Hooghstraeten, het openingsweekend i.v.m. de viering van 800 jaar vrijheidsrechten voor het meest noordelijke grensstadje van ons land. Tijdens een memorabel weekend in april 2010, met ruim 20.000 bezoekers, werden enkele perioden uit de woelige geschiedenis van de Noorderkempen aan de man gebracht. Daarvoor werden een 15-tal groepen met in totaal 250 re-enactors ingeschakeld, van oermensen tot Tommies uit WO II. De coördinatie lag in handen van Erfgoed Hoogstraten. Francis Huijbrechts, voorzitter van deze vzw, geeft enkele tips mee.

1. Levende geschiedenis kan succesvol gecombineerd worden met heemkunde om vergeten gebeurtenissen en gebruiken opnieuw onder de aandacht te brengen. Als heemkring moet je evenwel beroep doen op mensen die ruime ervaring hebben met levende geschiedenis en hun hobby ernstig nemen, om een carnavals-toet of een pensenkermis te vermijden.

In september 2009 werd de Slag bij Hoogstraten (1814) uit de vergetelheid gehaald met een serene optocht en herdenking in het stadscentrum en een massaal bijgewoonde evocatie te Malle i.s.m. de vzw Mallifque. Een kleurrijk spektakel dat zijn doel niet heeft gemist.

2. Een goede groep re-enactors is interactief. Het publiek moet de nodige uitleg kunnen krijgen en kunnen meedoen. Bezoekers steken er pas iets van op als de groepsleden zelf de nodige achtergrond kunnen geven.

Verhelderende commentaar bij de verwerking van wol tijdens de Middeleeuwen.

3. Streef naar historische correctheid. Ze hoeven geen oud-Nederlands te praten maar mogen ook geen fouten maken, zoals het aantrekken van nylon stoffen, in het zicht van het publiek met een gsm bellen of een blik cola open trekken.
4. Als je werkt met groepen rond levende geschiedenis, dan moet je zoveel mogelijk neerstrijken op relevante historische locaties. Dat geeft een meerwaarde aan de beleving van de site.
5. Levende geschiedenis kan tevens heel bruikbaar zijn bij het tonen van museale collecties. Piet van Deun, conservator van het Stedelijk Museum in Hoogstraten, liet enkele re-enactors i.v.m. de prehistorie komen om de stukken en de opstelling rond de neolithische site van de Meirberg in de kijker te zetten. Op basis daarvan konden ze een educatief pak-

ket opmaken waarbij de bezoekers, vooral schoolgroepen, zelf ook van alles mogen doen (o.a. uitproberen jachttechnieken).

6. Het mag ook wel eens spectaculair zijn. Zo werd Vivat Hooghstraeten geopend met een riddertornooi uit de 13de eeuw. Een veldslag gaat er ook steeds in. Levende geschiedenis is perfect geschikt om het leven van alledag uit te beelden, met aandacht voor de nodige ambachten zoals het verven van wol, het slaan van munten of het smeden van werktuigen,... Gedreven re-enactors zullen de bezoekers ongetwijfeld aanspreken, maar een publiekstrekker is zeker aan te raden. Erfgoed Hooghstraeten schakelde zo ondermeer een Nederlandse groep in die op een in het oog springende manier allerlei ziekten en aandoeningen uit het verleden en de bijhorende kwakzalvers presenteerde. Hilariteit verzekerd, maar de mensen steken er wat van op.

7. Om een recentere tijdperiode te evoceren, kan je mensen uitnodigen die nog getuigenis kunnen afleggen over bepaalde zaken en/of die ooit met bepaalde werktuigen hebben gewerkt.
8. Als je een historische evocatie wil organiseren, betrek je best de scholen uit de buurt. Medewerkers van onze vzw en de Hoogstraatse stadsgidsen gingen in de klassen langs om de scholieren warm te maken voor het evenement...en met succes.

Een heus steekspel bracht een massa mensen op de been voor Vivat Hooghstraeten.

Levende geschiedenis en oude ambachten

de Lichtaartse Kloppers

Hoe zijn de Lichtaartse Kloppers ontstaan?

Onze gemeente is een toeristische gemeente. In 1970 startte ze daarom met een vakantiefestival. Er stond een tent en er werden demonstraties gehouden van oude ambachten, onder andere hoe er vroeger met een vlegel gedorst werd. In die tijd was het demonstreren van het vlegeldorsen op de oude manier in opkomst. In 1979 werd er zelfs een Belgisch Kampioenschap Vlegeldorsen georganiseerd waar veel groepen uit heel Vlaanderen aan deelnamen. Lichtaart heeft dat kampioenschap toen en in de volgende jaren wel acht keer gewonnen. Van toen af begonnen de vragen binnen te lopen, of we niet wilden demonstraties geven op ambachtenmarkten en molenfeesten. Maar ja, we konden daar toch niet gewoon gaan dorsen. We hadden op zijn minst een verteller nodig. Dus begonnen

we verhalen te verzamelen over het boerenleven met koren en graan. We richtten zelfs een vzw op (de Vlaamse Vlegeldorsersbeweging) om het kampioenschap vlegeldorsen jaarlijks te organiseren. Die vzw bestaat nu nog. De publieke belangstelling voor de kampioenschappen nam doorheen de jaren af maar de belangstelling voor het verhaal is er nog altijd. Daarom maakten we een heuse voorstelling rond het hele oogstgebeuren. Je kan ermee kennismaken op onze website:

<http://home.scarlet.be/lichtaartse.kloppers/>

Hoe gaat zo'n voorstelling in zijn werk?

Onze animator vertelt het verhaal en de anderen beelden uit door een beetje theater te combineren met de echte oude technieken. We vertellen het verhaal van zaaien in de zaaimaand oktober, van het korenpikken tot het opbinden, in hopen zetten en

dorsen. We vermengen het met allerlei volksspreuken en weerspreuken. Eigenlijk is het een optreden zonder dat het echt toneel is. De voorstelling duurt in totaal twintig minuten en zo brengen we de tradities van rond 1900 tot leven. Ieder uur geven we een nieuwe voorstelling.

Hoe reageert het publiek op de voorstelling?

Meestal heel positief, maar het hangt een beetje van de plaats af. We worden vaker gevraagd in Nederland dan in België. Hoewel dat nu begint te verschuiven. In Nederland reageren de mensen vlotter. Ze vertellen over hun eigen verleden en ervaringen. Zeker de oudere mensen. Die herbelevan hun jeugd of herinneringen die hun ouders hen vertelden. Soms nodigen we iemand uit om mee te dorsen en dan staat zijn familie meestal geamuseerd te kijken. Je krijgt af en toe ook wijsneuzige reacties van mensen die vinden dat we iets niet juist doen. Daaruit blijkt dan weer dat er veel streekeigen oogstgebruiken waren. We noteren die en vertellen ze bij een volgend optreden.

Waaruit bestaat jullie uitrusting?

De werktuigen zijn zelfgemaakt naar een historisch voorbeeld. We halen de knuppels voor onze dorsvlegels uit de berkenbomen. Soms durven we een steel al eens aan te kopen maar we gaan naar een smid om een ijzeren oog te laten maken. Ook het leer voor de lederen kappen kopen we aan maar we maken alles perfect na door naar de juiste voorbeelden te kijken en door advies in te winnen van mensen die er zelf nog mee gewerkt hebben. Verder dragen we ook allemaal hetzelfde uniform: een blauwe kiel met een blauwe broek, een werkmanshemd, een rode halsdoek met witte bolletjes en klompen.

Is de heemkring betrokken bij de werking van de Lichtaartse Kloppers?

We hebben goede contacten met de heemkring van Kasterlee-Lichtaart-Tielen. Ikzelf ben bijvoorbeeld zowel bestuurslid bij de heemkring als bij de vlegeldorsers. We werken geregeld samen. De kring heeft er ook een brochure over gemaakt en kondigt in zijn tijdschrift onze plaatselijke activiteiten

aan. Wij ondersteunen de kring door op de open heemerdagen geregeld het oude boerenwerk te demonstreren.

Hoe komen jullie aan die korenschoven en hoe houden jullie de goede techniek onder de knie?

De landbouwschool van Geel zaait elk jaar een stukje korenveld voor ons. Met de oogsttijd doen wij dat koren af op de oude wijze. Zo hebben we mooi koren en een goede oefening. Alles draait op nostalgie en vaardigheid. Je moet ook een beetje het leven leiden zoals vroeger om dit te kunnen doen, want de korenoogst valt nog altijd in de laatste weken van juli wanneer bijna alle werkende mensen vakantie hebben. Onze leden moeten hun vakantie dus een beetje in functie daarvan plannen.

Is het ontwikkelen van oude ambachten iets waar heemkringen op kunnen inzetten om meer interesse te krijgen bij het publiek voor hun informatie en collectie?

Wij stellen vast dat heemkringen meestal bezig zijn met het beschrijven van de oude gebruiken en het verzamelen van voorwerpen die bij deze verhalen passen. Voor het tot leven brengen van de oude gebruiken trekken ze meestal ambachtslieden of groepen aan. Ze kunnen de achtergrond opzoeken maar de verhalen laten leven is voor groepen apart. Dat is over het algemeen ook een ander type van mensen. Mijn grootste tip voor kringen is: probeer de juiste mensen te vinden. Beschrijven en uitvoeren zijn twee heel andere dingen. Vakmanschap moet doorgegeven worden. Maar samenwerking tussen zulke groepen en kringen is wel heel goed om mensen meer interesse te doen krijgen in lokale geschiedenis en het leven van vroeger en om de overlevering van de oude technieken niet te laten verloren gaan. Dat zou dan niet eenmalig mogen zijn want dan valt de ambachtsman direct weer stil. Moesten kringen meer willen samenwerken, dan zouden ambachtengroepen meer bestaansrecht krijgen. Het heeft succes als er een samenwerking is tussen een kring en bijvoorbeeld de toeristische dienst. Zelf speelden we vroeger ook eerst met de idee om een museum in te richten. Maar mensen hebben daar slechts beperkt interesse voor. Ze krijgen pas interesse als we iets met het materiaal doen, als de voorwerpen in een levensverhaal gebruikt worden.

Hoe krijgen jullie financieel alles geregeld?

We hebben ondertussen een heel netwerk opgebouwd zodat we elk jaar uitgenodigd worden op een twintigtal evenementen in Vlaanderen, Nederland en Duitsland. Op de eerste zondag van augustus organiseren we zelf onze Volkoremet, een van de grootste ambachtenmarkten van Vlaanderen. Dit vraagt een stevig budget en veel uren vrijwilligerswerk. Wat we zelf verdienen met onze optredens, investeren we in deze markt. Per optreden vragen we 250 euro en verplaatsingskosten. Op de markt hebben we de laatste jaren tussen 3000 en 5000 betalende bezoekers, althans als we geluk hebben met het weer. In 2011 organiseren we onze zeventiende Volkoremet. We vragen bewust geen sponsoring en we geraken er zo ook. Onze medewerkers krijgen alleen verplaatsingskosten en een feestje op het einde van het werkjaar. Het applaus dat we krijgen na een voorstelling is onze grootste beloning. Het hoeft ook niet altijd veel te kosten. Je kan een regisseur inhuren om een draaiboek op te stellen, maar dat kost veel. We hebben geleerd met vallen en opstaan en bij ons lukt het nu ook zonder. Je hebt altijd mooie verhalen nodig om erbij te vertellen. Je kan mensen interviewen om deze verhalen te verzamelen. Daar hoeft geen regisseur bij te helpen. We hebben zelf verhalen verzameld van onze oudste dorser, Jefke. Hij is 99 geworden. Alle verhalen zijn gebundeld in een publicatie. Jefke's verhalen trekken enorm veel volk.

Hoe combineren jullie een ambachtenmarkt met levende geschiedenis?

De ambachtslieden die we uitnodigen moeten aan twee criteria beantwoorden: ze moeten hun ambacht voortdurend demonstreren en ze moeten de knepen van het vak vertellen aan de toeschouwers. Meestal zijn het hobbyisten en weinig echte professionelen die deze oude technieken nog beheersen omdat ze economisch niet meer rendabel zijn. Voor een geslaagde markt heb je authentieke volksfiguren nodig: mensen die oud alaam kunnen repareren, mensen die oude technieken met dieren kunnen demonstreren, mensen die door hun kledij en voorkomen tot de verbeelding spreken van de toeschouwers.

Ervaren jullie ook problemen met de Lichtaartse Kloppers?

Ons grootste probleem is dat het moeilijk is om aansluiting te vinden met jongere mensen. We hebben er wel in onze vereniging maar over het algemeen hebben jongeren het te druk. En de nieuwe mensen die we aantrekken komen van buiten Lichtaart. Een boot die goed vaart en succesvolle havens aandoet, daar stappen ze graag op. Om echt te verjongen, hebben we gedreven mensen nodig die nog geloven in het belang van dit levend erfgoed. Onze werking vraagt heel de zomer elke zondag aandacht en dat is teveel voor de meeste jonge mensen.

De Lichtaartse Kloppers vzw

De “Lichtaartse Kloppers” is de naam van een folklore- en ambachtengroep uit het Kempense dorp Lichtaart (deelgemeente van Kasterlee). De groep bestaat hoofdzakelijk uit vlegeldorsers. Verder specialiseerden zich enkele clubleden in oude motoren en landbouwmachines. De Lichtaartse Kloppers willen door het hanteren van het oude landbouwalaam en het vertellen van een verhaal over oude weerspreuken en volksgebruiken het beeld van het dagelijks leven van hun voorouders terug oproepen. De “Lichtaartse Kloppers” bestaan sedert 1970. Ze kunnen bogen op een rijke ervaring. Al 30 jaar kan men ze aan de slag zien op folkloremarkten, landbouwdagen, molen- en oogstfeesten in Nederland, België, Zwitserland, Duitsland... Ze verleenden hun gewaardeerde medewerking aan o.a. Radio- en TV-programma's, documentaires en speelfilms.

Digitaliseren in de heemkundige kring

We willen onze fotocollectie op het net zetten, we willen onze dure boeken digitaliseren zodat we het origineel niet meer ter beschikking moeten stellen in onze bibliotheek, de kwaliteit van onze videocassettes gaat zienderogen achteruit ... er zijn veel redenen te verzinnen om met het digitaliseren van ons archief te beginnen. Maar hoe beginnen we daar nu aan? En waar moeten we op letten? Welke hard- en software hebben we nodig? Allemaal vragen waarmee we steeds meer geconfronteerd worden in onze heemkundige kring.

Digitaliseren of digitaal archiveren?

Digitaliseren is het omzetten van data van een analoog naar een digitaal medium. Voorbeelden zijn het scannen van oude foto's, het overzetten van muziek van grammofoonplaten naar je pc of video van VHS naar DVD.

Digitaal archiveren is niet exact hetzelfde als digitaliseren. Digitaal archiveren is het bewaren van digitale bestanden voor een lange termijn. Het gaat hier zowel om gedigitaliseerde bestanden als om digital born bestanden. Digital born bestanden zijn bestanden die van bij hun 'geboorte' digitaal zijn, bv. een tekst die je in word hebt geschreven of een foto van je digitale camera.

Wanneer we gaan digitaliseren volgen we best een vastgelegd stappenplan. Eerst en vooral gaan we een goede planning opmaken. Daarnaast zorgen we voor een goed uitgewerkte mappenstructuur waar we onze digitale bestanden gaan onderbrengen. Deze twee stappen voeren we best uit vóór we effectief gaan digitaliseren. Tijdens en na het digitaliseren zelf voegen we metadata toe aan onze digitale bestanden. Tot slot zorgen we er ook voor dat onze digitale bestanden op een correcte manier bewaard worden.

Planning

Eén van de belangrijkste stappen in het digitaliseringsproces is het opmaken van een goede plan-

ning. Nochtans wordt deze stap vaak overgeslagen, en begint men op goed geluk met het digitaliseren van de eerste stukken. Uiteindelijk eindigt men met een bont allegaartje digitale bestanden.

Om dit te voorkomen is het belangrijk om vóór de start van het proces een aantal vragen te stellen:

Wat wil ik digitaliseren?

Breng in kaart welk soort documenten je precies wilt digitaliseren. Wil je enkel de muziek van je 78-toerenplaten overzetten, of wil je de hoes ook mee digitaliseren? Bestaat je videocollectie enkel uit VHS-cassettes, of zitten er ook andere formaten (bv. Betamax) bij? Allemaal vragen die best gesteld worden voor aanvang van het digitaliseringsproces. Zo kan je meteen nagaan of je alle expertise en middelen in huis hebt om deze documenten te digitaliseren.

Hoe wil ik het digitaliseren?

Doe ik het zelf of laat ik het doen? Als ik het zelf doe moet ik nagaan of ik alle know-how en materiaal in huis heb? Is dat niet het geval moet ik nagaan of ik die alsnog kan binnenhalen?

Ook wie zijn materialen laat digitaliseren door een firma of instelling, moet een goede planning maken. Door het maken van een goed lastenboek zorgt hij er voor dat de externe partner weet wat hij moet aanleveren. Ben je als klant niet tevreden over het eindproduct, kan je op je lastenboek terugvallen bij een dispuut over de kwaliteit van de geleverde bestanden.

Waarom wil ik het digitaliseren?

Misschien wel de belangrijkste vraag die men zich moet stellen. Een foto scannen voor langetermijnbewaring vergt een heel andere aanpak dan een foto scannen om een affiche te maken voor je jaarlijkse tentoonstelling.

Ga je voor langetermijnbewaring, dan moet je werken volgens de geldende open standaarden, een de-

gelijke mappenstructuur uitwerken (zeker voor een grote groep documenten), de digitale bestanden op een correcte manier beschrijven, en tenslotte alles op een zo duurzaam mogelijke manier bewaren. Alles bij elkaar is dit de meest tijdrovende manier van digitaliseren, maar ook de meest duurzame, en een ideaal vertrekpunt voor andere doelstellingen. Zo kan je van een bestand dat aangemaakt is voor langetermijnbewaring gerust een kopie maken om te gebruiken voor reproductie in een boek of om het online te delen.

Is het niet noodzakelijk om de documenten voor een lange termijn te bewaren, dan kun je een aantal stappen overslaan. Wil je bv. een reproductie van een foto maken voor een boek, dan is het voldoende om de foto op een redelijke resolutie (bv. 300 ppi) in te scannen. Werken volgens open standaarden is dan niet noodzakelijk. Je moet er gewoon voor zorgen dat de drukker je bestanden kan openen. Verder hoeft je geen aandacht te schenken aan een mappenstructuur of uitgebreide beschrijving. Wanneer je dus werkt volgens het procédé van langetermijnbewaring kan je je bestanden bijna voor alle andere doeleinden gebruiken, behalve wanneer je een reproductie op groot formaat wil maken. De aanbeveling voor langetermijnbewaring is om foto's met een resolutie van 300 ppi (pixels per inch) in te scannen. Wil je echter een affiche of foto op groot formaat maken, dan zal je de bestanden op 600 ppi en meer moeten inscannen. Waarom dan niet meteen alles inscannen op 600 ppi of meer? Omdat je bestanden meteen een heel stuk zwaarder zijn en je dus veel meer opslagruimte nodig hebt. Daarom hebben archivariissen bepaald dat 300 ppi de minimale norm is.

Zijn er mogelijke partners?

Digitaliseren is een dure zaak. Het vraagt eerst en vooral veel tijd. Maar ook middelen. Denk maar aan een degelijke scanner, pc, software, ... Voor je begint met een grootschalig digitaal archiveringsproces is het dan ook aan te raden om informatie in te winnen bij mogelijke partners.

Eerst en vooral moet je nagaan of de documenten nog niet gedigitaliseerd zijn. In dat geval is het misschien mogelijk om de gedigitaliseerde bestanden gratis of tegen een redelijke prijs te verkrijgen.

Is dat niet het geval kan samenwerken toch nog voordelen opleveren. Zijn er partners waar je hard-

ware (bv. een boekscanner) of software kan lenen? Of om deze dure aankopen gezamenlijk aan te kopen? Misschien kom je door samenwerking wél in aanmerking voor subsidies waar je anders niet voor in aanmerking komt? Allemaal redenen om op zoek te gaan naar één of meerdere goede partners.

Documenteren

Tot slot is het ook belangrijk dat men elke stap in het proces documenteert. Eerst en vooral voor de medewerker(s) aan het digitaliseringsproces zelf. Door een goede documentatie voorkomt men na verloop van tijd vergeten te zijn waarom men bepaalde stappen heeft gezet, of hoe ze tot een bepaalde werkwijze zijn gekomen. Maar ook voor latere gebruikers is het belangrijk te weten welke stappen je hebt ondernomen in je digitaliseringsproces. Heb je foto's opgesmukt (bv. krassen verwijderd), stukken video van slechte kwaliteit weggeknipt, ... allemaal informatie die voor een toekomstige gebruiker van belang kan zijn. Wanneer men om puur archivistische redenen gaat archiveren is het trouwens aan te raden om zo dicht mogelijk bij het origineel te blijven.

De documentatie bewaren we ook volgens de geldende open standaarden. We bewaren deze informatie dus niet in word, maar in xml. De documentatie schrijven we ook best telkens mee naar het opslagmedium waar we onze gedigitaliseerde bestanden bewaren.

Mappenstructuur opbouwen

Wanneer we een groot aantal documenten willen digitaliseren om ze op lange termijn te bewaren, dan is het aan te raden om eerst een goede mappenstructuur uit te werken. Een goede mappenstructuur is logisch opgebouwd. Bestanden die samen horen, worden bewaard binnen dezelfde map. Voor meer informatie over het opzetten verwijs ik graag naar de website van eDavid (<http://www.edavid.be/david-project/teksten/Richtlijn3.pdf>).

Digitaliseren

Hardware

Aangeven welke toestellen het best geschikt zijn om te gaan digitaliseren, is afhankelijk van veel factoren: je budget, je doelstellingen, je kennis, ... Het is onmogelijk om in het bestek van dit artikel alle soorten toestellen te overlopen. Toch wil ik een aantal aspecten aangeven waar je best op let.

Voor het scannen van foto's, dia's of fotofilms is een flatbedscanner een betaalbaar en geschikt toestel. Voor dia's en films bestaan er ook aparte toestellen, maar die zijn duurder in aankoop. Waar moet je op letten bij de aankoop van een scanner: hij moet minstens een resolutie van 300 ppi aankunnen (voor dia's zelfs 1200 ppi). Wil je kleuren scannen, gebruik je best een scanner die een kleurdiepte van minimaal 24bit/pixel aankan.

Allroundtoestellen waarmee je ook kan printen, faxen, ... bieden over het algemeen minder kwalitatieve scans. De digitale revolutie gaat echter zo snel dat ook dat misschien wel verandert in de toekomst.

Wil je dure boeken gaan scannen, dan is het gebruik van een flatbedscanner sterk af te raden. De lichtintensiteit die vrijkomt tijdens het scanproces is namelijk nefast voor je papier. Dure boeken worden het best ingescand met een 'dure' boekscanner. Heb je geen mogelijkheid om die te gebruiken, dan kan je al veel bereiken met een semi-professioneel fototoestel en een lichtsterke lens. Wanneer je gaat digitaliseren met een fototoestel, let er dan op dat de hoek tussen het object en de lens 90° graden is, en de externe lichtinval egaal verdeeld is. Gebruik in geen geval een flits, want die zorgt opnieuw voor een heel schadelijke lichtstraal (om die reden mogen we geen foto's nemen in musea). Overigens is een digitale camera enorm geschikt om grote formaten (bv. charters, kaarten, vlaggen ...) te gaan digitaliseren.

Voor het digitaliseren van audio bestaan er tegenwoordig platen- of cassettespelers met een usb-uitgang. Indien je een geluidskaart in je pc hebt kan je die dan op je pc aansluiten. Via Audacity kan je dan de audio op je pc opnemen.

Voor het digitaliseren van video zijn er twee manieren. Ofwel sluiten we onze videorecorder aan op onze dvd-recorder en nemen we op via de tv. Tweede mogelijkheid is om onze videorecorder aan te sluiten op onze grafische kaart van onze pc. De grafische kaart moet dan wel een analoge video-ingang hebben. Heeft de grafische kaart dit niet, dan moeten we een converter gebruiken om het analoge signaal in een digitaal signaal om te zetten. Daarna nemen we de videobestanden op met behulp van een videobewerkingsprogramma. Voor

digitaal archiveren is de tweede manier de beste, omdat je meer controle hebt over je proces. Je kan meer bestandsformaten kiezen, en metadata toevoegen.

Software

Om te digitaliseren is heel wat gratis software beschikbaar. In Gimp kan je foto's bewerken. XnView en IrfanView kunnen gebruikt worden om je scanner mee aan te sturen. Voor audiobestanden kan men Audacity gebruiken.

Gratis software bevat meestal een groot deel van de functionaliteiten van betalende software. Betalende software daarentegen is vaak gebruiksvriendelijker. Voorbeelden van betalende software die men tijdens het digitaliseringsproces kan gebruiken zijn Adobe Photoshop (fotobewerkingsprogramma), Adobe Lightroom (fotobeheerprogramma), Apple Aperture (fotobeheerprogramma), Adobe Premiere (video), Nero (video) ... Betalende software hebben wel een bijkomend nadeel ten opzichte van open sourceprogramma's: ze werken niet altijd volgens de open standaarden. Wie foto's beschrijft in Adobeprogramma's, zal een deel van zijn metadata verliezen wanneer hij de foto in een niet-Adobeprogramma opent. Je bent dus afhankelijk van één producent en hebt meer kans dat je informatie op lange termijn niet (helemaal) leesbaar is.

Proces

Wanneer we gedigitaliseerde bestanden opslaan, doen we dat best in open en gestandaardiseerde bestandsformaten. Open bestandsformaten zijn voor iedereen beschikbaar en niet afhankelijk van één enkele leverancier. Gestandaardiseerde bestandsformaten zijn bestandsformaten die wereldwijd bekend zijn, en door veel mensen worden gebruikt. Tot slot is het voor langetermijnbewaring ook aan te raden bestandsformaten te gebruiken die niet vertrekken van een compressie. Om die reden raden archivarissen het gebruik van jpeg en mp3 af.

Welke bestandsformaten zijn dan allemaal geschikt? Voor tekstbestanden gebruiken we best het xml- of pdf-bestandsformaat. Foto's worden best in tiff of jpeg2000 opgeslagen. Voor audio gebruiken we best het wav-formaat. Voor video gebruiken we MXF, AAF, AVI of MOV voor de wrapper en MJPEG2000 of MPEG-2 voor de videocodecs .

Beschrijven

Wanneer we een groot aantal documenten gaan digitaliseren, is het belangrijk dat we die later makkelijk kunnen terugvinden. Dat kan enerzijds door een goede mappenstructuur (zie hoger), en anderzijds door het toevoegen van metadata aan onze bestanden. Metadata zeggen iets meer over je bestanden. Metadata zijn eigenlijk data over data. Sommige metadata kunnen we automatisch laten genereren (bv. de datum en het uur waarop we foto's nemen met onze digitale camera). Andere metadata moeten we zelf toevoegen. Voorbeelden van metadata die we zelf moeten invoeren zijn trefwoorden. In de meeste programma's kun je metadata toevoegen (bv. onder bestandsinformatie). Helaas werken heel wat programma's met een eigen metadataschema. Wanneer die bestanden in een ander programma geopend worden, zijn niet alle metadata leesbaar. Microsoft- of Adobeprogramma's werken vaak met een eigen metadataschema. Voor het digitaal archiveren is het echter noodzakelijk om metadata te gaan gebruiken die wel door alle andere programma's kunnen worden gelezen. Men test aan het begin van een beschrijvingsproces

du best even welke metadata door verschillende programma's kunnen worden gelezen.

Bewaren

Al tijdens ons digitaliseringsproces is het noodzakelijk om de documenten op een goede manier te bewaren. We willen namelijk niet dat al ons werk teniet wordt gedaan wanneer onze pc crasht of een andere calamiteit zich voordoet.

Daarom is het interessant om geregeld een backup te maken van onze gedigitaliseerde bestanden. Tijdens het proces gebruiken we hiervoor best een externe harde schijf. We gebruiken geen backup-software. Die maakt namelijk een compressie van onze bestanden. Bij decompressie is er telkens een klein beetje dataverlies, waardoor onze documenten sneller onleesbaar worden. We maken dus een exacte kopie van onze bestanden op deze externe harde schijf. Deze externe harde schijf bewaren we best op een andere plaats dan waar onze pc staat. Anders ben je bij brand of diefstal beide opslagmedia kwijt.

Wanneer we klaar zijn met ons digitaliseringsproces, kunnen we de bestanden ook gaan overschrijven op CD-R, DVD-R of zelfs Blu-Ray. We moeten hier enkele vuistregels in acht nemen:

- We branden de schijfjes zo traag mogelijk. Hoe trager het brandingsproces, hoe beter.
- We gebruiken het best schijfjes met een gouden laag (de zogenaamde 'golden' CD-R of DVD-R). We gebruiken zeker geen CD-RW of DVD-RW. RW staat voor rewritable of herbeschrijfbaar.
- We schrijven niks op het schijfje zelf, zelfs niet met daarvoor ontwikkelde stiften. Wanneer we iets schrijven op het schijfje maken we namelijk kleine krasjes in de bovenlaag. De informatie bevindt zich slechts enkele nanometer onder die bovenlaag. De krasjes zorgen dus ook voor data-verlies.
- We kleven ook niks op het schijfje. Wanneer de klever niet volledig perfect hangt (en dat is bij 99,99% van de gevallen zo), zal het schijfje niet perfect draaien in de lezer. Dat zal op termijn voor schade aan het schijfje zorgen.
- We bewaren de doosjes rechttop in een kast. We zetten niks op de doosjes.

Online bewaren is ook een mogelijkheid, al zou ik dit afraden als eerste of zelfs tweede opslagmedium. Wanneer we online bewaren, geven we de controle over onze bestanden namelijk uit handen. Gaat de provider morgen failliet, dan kunnen we misschien niet meer aan onze bestanden.

Nog minder te gebruiken als bewaarplaats voor onze digitale bestanden zijn web 2.0-toepassingen

Interessante websites

Algemene informatie

<http://www.projectcest.be>

<http://www.edavid.be>

<http://www.den.nl/debasis>

<http://www.jiscdigitalmedia.ac.uk>

Gratis programma's

GIMP: <http://www.gimp.org>

XnView: <http://www.xnview.com/en/features.html>

Irfanview: <http://www.irfanview.com>

Audacity: <http://audacity.sourceforge.net/?lang=nl>

Md5Summer: <http://www.md5summer.org>

als Flickr (foto + film), Picassa (foto), Youtube (film), google docs (documenten), ... Wanneer je documenten naar de toepassingen oplaadt, gaan deze ingrijpen op de documenten. Meestal zullen de bestanden worden gecomprimeerd. Daarnaast zullen ook andere zaken aangepast worden, zoals de naam van het document of de extensie (Flickr bv. zet tiff automatisch om in jpeg). Deze toepassingen kunnen wel interessant zijn om onze documenten aan de wereld te tonen.

Digitaal archiveren is een relatief jonge discipline. Daardoor is er nog veel onduidelijkheid over de levensduur van opslagmedia. In de handel zijn CD-R's verkrijgbaar die garanderen dat je informatie 300 jaar leesbaar zal zijn. Over 290 jaar zullen we kunnen zeggen of dat effectief zo is. Ook harde schijven verliezen na verloop van tijd hun data. Het is dus aan te raden om kritisch om te springen met je digitale opslagmedia, en geregeld een controle uit te voeren van je bestanden. Dat kan met behulp van een programma om checksums te berekenen, zoals md5summer. Dat programmaatje berekent de exacte opeenvolging van ééntjes en nulletjes in een bestand. Wanneer het bestand onleesbaar begint te worden (bv. door degradatie van de drager), dan zal deze checksum veranderen. Wanneer dat voorkomt, kan je ingrijpen door een nieuwe kopie te maken.

Dit artikel beschrijft in een notendop hoe je van start gaat met het digitaliseren van je heemkundige collectie. Digitaliseren is echter een complexe materie. Wil je dus zelf aan de slag, dan is het noodzakelijk zich nog verder te documenteren. Je vindt hiervoor een aantal interessante websites bij dit artikel.

Francis Vlieghe

Hoofdmedewerker Bibliotheek Hogeschool Gent

Activiteiten in de kijker

Iedere maand plaatst Heemkunde Vlaanderen een originele heemkundige activiteit 'in de kijker'. Deze activiteit krijgt aandacht op de website, in de elektronische nieuwsbrief en in Bladwijzer. Ook een activiteit van jouw vereniging kan in de kijker komen! We zijn op zoek naar activiteiten die origineel of vernieuwend zijn, of een voorbeeldfunctie kunnen hebben voor andere organisaties. Voldoet jouw activiteit aan die criteria? Stuur dan een verslag en een aantal foto's naar consulenten@heemkunde-vlaanderen.be, en wie weet staat jouw activiteit volgende maand op onze website.

Gray De geestelijke vader van Rikske en Fikske

In december 2010 zetten we de **Heemkundige Kring Oostkamp** in de kijker. Samen met de gemeente Oostkamp organiseerde de heemkring een tentoonstelling over Gray, de geestelijke vader van Rikske en Fikske. De ingeweken Oostkampenaar werd precies 90 jaar geleden geboren. Naast de tentoonstelling rond het leven en werk van Gray werd ook een verzorgd boek gepubliceerd.

Uitgangspunt voor het project was de biografie die in 1980 verschenen was over Gray. Er werd gekozen om deze biografie, van de hand van Bert Bouillon, te herwerken en een moderne look te geven. Daartoe werd onder meer in zee gegaan met een vormgever en een professionele drukkerij. Er werd ook opnieuw contact opgenomen met uitgeverij en abdij Averbode, waar heel wat werk van Gray werd uitgegeven en nog steeds wordt bewaard. "Door middel van enkele bezoeken ter plaatse konden de initiatiefnemers materiaal voor de tentoonstelling en de publicatie selecteren," vertelt Patrick Vanden Berghe. "Voor Averbode was het een leuke manier

om een van hun beste illustrators opnieuw te eren." "We gingen ook op zoek naar privé-verzamelaars of mensen die een speciale band (bv. families en kennissen) met Gray hadden. Zowel voor de tentoonstelling als voor de publicatie konden we zo unieke stukken ontlenen," aldus Patrick. "We kwamen ook in contact met de Brugse dichter Herwig Verleyen, die rondom het graf van Gray in Oostkamp een verzameling van Engelse bloemen en planten aanlegde." Bibliotheek-infopunt Oostkamp speelde in op het herdenkingsjaar door tijdens de jeugdboekenweek in maart aan de Oostkampse kinderen te vragen klassikaal een strip te maken rond een kinderrecht (het thema van de Jeugdboekenweek) met een moderne Rikske en Fikske als hoofdfiguur.

Dit alles resulteerde in een tentoonstelling over Gray, waarin origineel werk, foto's en bezittingen van Gray worden getoond, en de publicatie 'Gray

– de geestelijke vader van Rikske en Fikske 1920-1971. De publicatie werd gedrukt op 500 exemplaren en kan in de boekenwinkel aangekocht worden of in Bibliotheek-infopunt Oostkamp. De tentoonstelling werd geopend op vrijdag 3 december 2010 in aanwezigheid van familieleden van Gray en zijn overleden echtgenote, van bruikleengevers en heel wat geïnteresseerden. Ter gelegenheid van de opening werd ook de publicatie officieel voorgesteld. De tentoonstelling zal volgend jaar ook rondreizen in verschillende boekenwinkels en scholen.

Lionel Graham Croucher werd op 11 januari 1920 geboren in Kingston (UK). Zijn vader en grootvader waren beiden officier bij de Britse luchtmacht. Het gezin verhuisde vaak; zo leefde Croucher als kind onder meer in Palestina. Terug in Engeland volgde hij tekenlessen. In 1939 werd hij gemobiliseerd, en in 1940 maakte hij de hel van Duinkerken mee, waar de Engelsen een verpletterende nederlaag leden. Croucher keerde voor verzorging terug naar Engeland. In 1944 stak hij het Kanaal opnieuw over. In november 1944 kwam hij aan in Brugge, waar hij in de kazerne aan de Kruispoort verbleef. In België had Lionel Croucher de Brugse Simonne Lesy leren kennen, met wie hij in 1947 in het huwelijk zou treden. Na de oorlog werd Gray vertaler in La Brugeoise et Nivelles. Later zou hij zich volledig toeleggen op zijn carrière als tekenaar. Het echtpaar woonde op diverse adressen in Brugge, maar verhuisde eind jaren '60 naar een bungalow in de Walbrugstraat in Oostkamp. Lionel Croucher stierf op 23 december 1971.

Crouchers tekentalent manifesteerde zich reeds als kind. Toch duurde het tot in 1947 voor hij zijn eerste opdrachten kreeg. Hij leverde als freelancer tekeningen en verhaaltjes aan Burgerwelzijn. Zijn eerste strips waren 'De familie Kopertute' en 'Kiwi'. Gray bleef aan Burgerwelzijn verbonden tot in 1953. Vanaf dan illustreerde hij ook boeken, onder meer van Raf O'Flanders (Raf Dusauchoit), Frans Ramon Boschvogel en Julien Blonrock. Gray schreef ook zelf een roman 'Kaas, pech en spoken'. Dankzij pater-Scheutist Marynissen mocht hij tekeningen maken voor TamTam, het missietijdschrift voor de jeugd. Hij tekende er onder meer 'Bamboe' en 'De avonturen van Kiefje Konijn'. De absolute doorbraak kwam begin jaren '50. Croucher kwam in contact met pater De Kesel, beter bekend als Nonkel Fons, de hoofdredacteur van het tijdschrift

Zonneland. De eerste bijdrage die hij voor uitgeverij Averbode tekende was 'De avonturen van Pim'. Van dan af was Gray als rechterhand van Nonkel Fons onafscheidelijk verbonden aan Averbode.

In januari 1950 verscheen het eerste beeldverhaal van Gray in Zonneland: 'De avonturen van Piet'. Later kwamen daar ook nog bij: 'Fok', 'Rif en Raf', 'De apenstreken van Koko', 'De Verstrooide Professor', 'Api'. De grote vernieuwing van Zonneland bestond erin dat er op elke pagina een illustratie stond. Dat maakte het tijdschrift niet alleen erg populair, het gaf Croucher veel werk. Vanaf 1953 werkte hij dan ook uitsluitend nog voor Averbode. In 1953 verscheen in Zonneland voor het eerst een beeldverhaal met een meisje als hoofdfiguur 'Marleentje'. Naast korte strips tekende Croucher ook avonturenverhalen. In 1959 verscheen een nieuw tijdschrift, Zonnekind, waarvoor Croucher een nieuwe reeks begon: 'Rikske en Fikske'. De avonturen van het jongetje met zijn hond vulden vanaf 21 juni 1959 de laatste pagina van Zonnekind. Later werkte hij nog aan andere reeksen voor Zonnekind en Zonnestraal (vanaf 1966). Intussen tekende Croucher zijn illustraties met de naam waarmee hij steeds verbonden zou blijven, 'Gray'.

Grays werk is zeer divers zowel in vorm als in inhoud. Toch bleef hij steeds zijn eenvoudige stijl trouw. Ook humor was een constante in zijn werk. Verder slaagde Gray er steeds in zijn creaties aan te passen aan het doelpubliek. Hij putte inspiratie uit het dagelijkse leven, de kinderwereld, volksverhalen, sprookjes of historische gebeurtenissen, aangevuld met zijn rijke fantasie. Toch tekende Gray nog het liefst dieren. In veel van zijn eigen reeksen staan die, en dan nog het meest honden en katten, centraal. Grays grootste uitdaging bestond erin om in een klein stripverhaal een kort avontuur te laten plaatsvinden. Geen gemakkelijke opgave voor iemand voor wie het Nederlands een vreemde taal was. Zo gebruikte hij vaak dialectwoorden of -namen zoals 'Zwaaipulle' en 'Kopertute'. Hij bewees hiermee dat hij niet langer een 'vreemde' was, maar iemand van hier. Dit alles maakte dat Gray niet enkel als tekenaar geliefd was, maar ook als mens en kindervriend.

Gray werd al eerder herdacht in Oostkamp. In het gemeentehuis liep al in 1980 – op initiatief van de Cultuurraad, Bert Bouljon, de voorzitter van Cultuurraad Guido de Zutter en in samenwerking met de Uitgeverij Averbode – een tentoonstelling met

foto's van Gray en illustraties van zijn werk. Naar aanleiding van deze tentoonstelling verscheen van de hand van Bert Bouljon een biografie van de tekenaar. In hetzelfde jaar maakte Linda Freitag een bas-reliëf van Rikske en Fikske; het reliëf heeft sindsdien een prominente plaats in de jeugdafdeling van Bibliotheek-infopunt Oostkamp. In 1991 ten slotte vond een speciale postzegelafstempeling plaats in de openbare bibliotheek van Oostkamp in samenwerking met de Oostkampse postzegelclub Met dank aan Patrick Vanden Berghe voor het verslag en de foto's.

Website: www.heemkringooostkamp.be

Cinema Retro in Meerhout

In januari 2011 zetten we de **Heemkundige Kring Meerhouts Patrimonium** in de kijker. Eind oktober organiseerde de kring een cinemaweek met films uit de oude doos van enkele amateurcineasten. De films werden ook op dvd gepubliceerd, verpakt in een mooi boekje vol randinformatie, unieke foto's

en anekdotes. Het project '**Cinema Retro**' werd een succes, en onlangs mocht de Heemkundige Kring voor het project zelfs de gemeentelijke cultuurprijs in ontvangst nemen.

Het Cinema Retro-project in Meerhout begon al in 2008, toen de Heemkundige Kring Meerhouts Patrimonium door een gelukkig toeval een aantal films van de voormalige onderpastoor Debaerde-maeker in zijn bezit kreeg. Later kwam de kring door schenking en aankoop ook nog in het bezit van een aantal andere films van Emiel Broeckx, Albert De Wit en Karel Vandervoort.

Deze films bevatten heel wat waardevol materiaal over Meerhoutse mensen en gebeurtenissen: oorlogsverwoestingen aan kerken en huizen tijdens de Tweede Wereldoorlog, de bevrijding van Meerhout, de heropbouw, enzovoort. Ook het dorpsleven met stoeten, feestelijkheden, sport en allerlei aspecten van het landelijk leven na de oorlog kwamen hier aan bod.

De heemkundige kring was van oordeel dat dergelijke waardevolle zaken niet verloren mochten gaan en men besloot er iets mee te doen. Een werkgroep bestaande uit specialisten werd samengesteld. Deze werkgroep leverde prachtig werk. Eerst moes-

ten al die oude films gereinigd en soms ook hersteld worden vooraleer ze analoog konden worden bekeken. Daarna werden ze, zelfs meermaals, beeld per beeld digitaal opgenomen.

Daarmee was het werk echter niet gedaan. Alles moest nog gemonteerd worden, er moest commentaar geschreven worden en bij de beelden ingesproken. En dan was er nog de muziek: een plaatselijke musicus werd bereid gevonden aangepaste muziek te componeren. Het uiteindelijke resultaat mocht zeker gezien worden en mondde uit in drie films. In de eerste film 'Over ons dorp rolde de oorlog' komen vooral de oorlogsgebeurtenissen en de gevolgen daarvan in Meerhout aan bod. De tweede film 'Oh, mijn liefste Meerhout, schoner dan Parijs' schetst beelden uit het volksleven van een landelijke gemeente van vóór de Tweede Wereldoorlog en in de derde film 'Oh, mijn liefste Meerhout, ge zijt een paradijs' gaat het vooral over een aantal sociale gebeurtenissen na de Tweede Wereldoorlog.

Het was niet de bedoeling van de heemkundige kring al dat waardevol materiaal en het werk dat er ingestoken werd, gewoon in de archieven op te bergen: men wou zo veel mogelijk mensen met deze tijdsdocumenten laten kennismaken.

Dat was het opzet van Cinema Retro. Niet alleen zouden de films gratis voor het publiek vertoond worden, iedereen zou de mogelijkheid krijgen om de films zelf tegen gunstprijzen ook aan te kopen. Daarom werden er twee dvd's van gemaakt. En bij die dvd's kwam er nog een mooi uitgegeven boek met zeer veel foto's en uitleg over wat er in de films te zien is.

Cinema Retro kende een enorm succes: tijdens de filmweek van 24 tot 31 oktober woonden ongeveer 700 mensen de vertoningen bij, op vier verschillende locaties. Specifieke doelgroepen kregen extra aandacht; er waren aangepaste projecties voor de leerlingen van het vijfde en zesde leerjaar en voor de bewoners van het plaatselijke woon- en zorgcentrum. Maar ook het boek met de bijhorende dvd's ging vlot van de hand.

Het resultaat van dat alles is dat heel wat Meerhoutenaren – en ook oud-Meerhoutenaren – nu beschikken over unieke documenten over hun eigen dorp en geschiedenis. En daarmee bereikte de heemkundige kring ook een van haar belangrijkste

doelstellingen: het eigen verleden in al zijn aspecten bewaren en het aan zo veel mogelijk mensen ter beschikking stellen.

Op 9 januari jongstleden ontving de Heemkundige Kring samen met de Filmwerkgroep de gemeentelijke cultuurprijs 2010 voor Cinema retro.

Met dank aan Jos Sterckx, Roger Mees en Lutgart Wilms voor het verslag en de foto's.

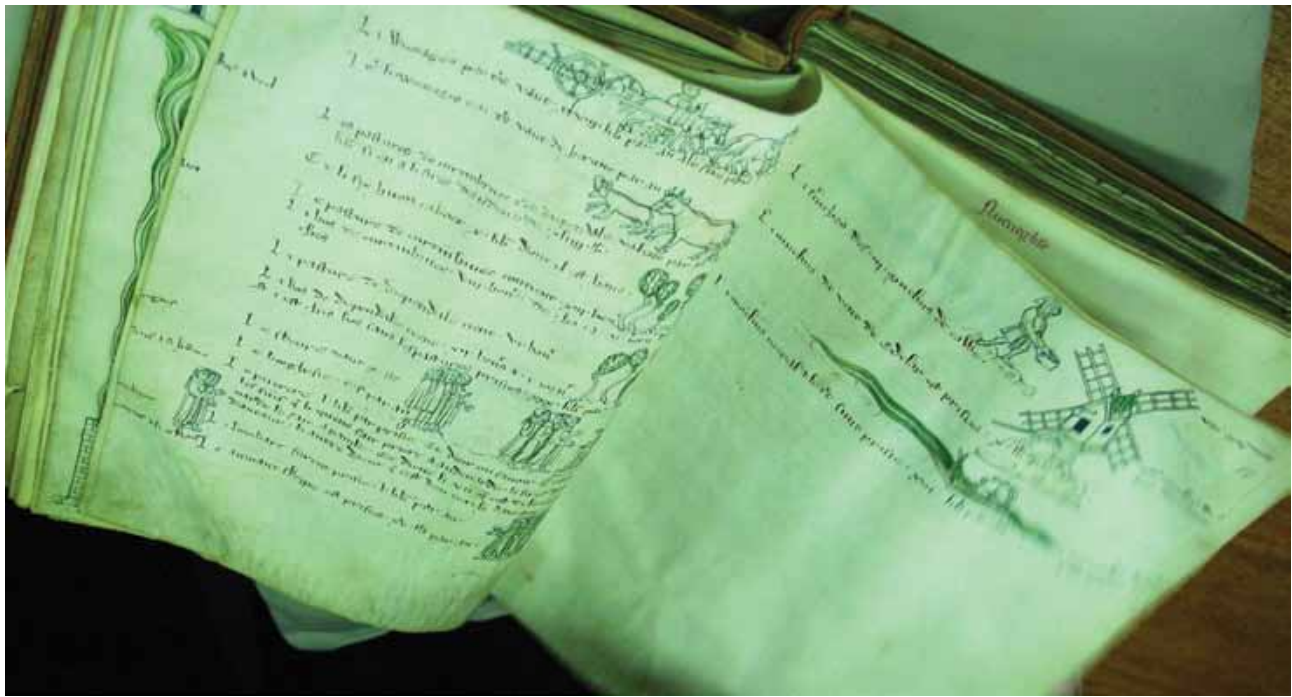
De publicatie met daarin de twee dvd's is nog altijd verkrijgbaar en kost 20 euro (+ 5,50 euro verzendingskosten). Dit bedrag kan gestort worden op rekening 068-0885300-08 van de heemkundige kring Meerhouts Patrimonium. Meer info via lutgart.wilms@skynet.be

Le veil Rentier d'Audenarde

In februari 2011 zetten we de **Heemkundige Kring Businarias** uit **Maarkedal** in de kijker. Na jaren van intens vertaalwerk geeft de kring nu de Nederlandse vertaling van de '**Veil Rentier d'Audenarde**' in boekvorm uit. Dit renteboek, rond 1275 opge maakt in opdracht van de heer van Oudenaarde, geeft een unieke kijk op het landelijke leven op het einde van de 13de eeuw. Met de Nederlandse uitgave van Businarius komt het waardevolle manuscript nu in ieders bereik.

In maart 2004 bracht een twintigtal belangstellende leden van de Heemkundige Kring Businarias een bezoek aan de Koninklijke Bibliotheek en de archeologische site van de Coudenberg te Brussel. Het bezoek werd geleid door afdelingshoofd Paul De Ridder. Naast talrijke oude manuscripten, miniaturen en andere geschreven kunstwerken uit ons rijk Vlaamse verleden, trok vooral de 'Veil Rentier d'Audenarde' de aandacht. Het handschrift van niet minder dan 187 perkamenten bladen werd in opdracht van Jan I, heer van Oudenaarde, vermoedelijk aangevat in 1275 en verder afgewerkt in opdracht van zijn zoon Arnold V. Vooral de regio Vlaamse Ardennen, waarin Maarkedal centraal is gelegen, en aansluitend de 'Région des Collines' in Henegouwen komen uitgebreid aan bod in deze geschriften.

Het was wel jammer dat dergelijke documenten amper toegankelijk zijn voor "gewone" stervelin-

gen, niet enkel omdat er slechts één exemplaar van bestaat dat terecht angstvallig wordt bewaard in daartoe aangepaste omstandigheden, maar ook omdat het is opgemaakt in het reeds aangehaalde oud Frans dialect. Weliswaar had professor Verriest dat werk reeds in drukvorm uitgegeven halverwege vorige eeuw in de originele oude Franse tekst. Dit boekwerk is echter reeds lang niet meer verkrijgbaar. Tijdens de namiddagwandeling in de ondergrondse Coudenberg groeide plots een bijna wild idee, om een Nederlandse vertaling van de ‘Veil Rentier’ uit te geven...

Onmiddellijk kwam er de confrontatie met een aantal vraagtekens. Hoe daaraan te beginnen? Hoe aan een kopie geraken van het originele handschrift? Zal de Koninklijke Bibliotheek de toestemming geven om deze documenten zoveel keren (ja, hoeveel keren?) te raadplegen? Zal er wel een toelating gegeven worden om een vertaling uit te brengen? Welke zijn de reproductierechten? Hoe zal het financiële plaatje er uitzien? Kan een kleine Heemkundige Kring zoiets wel aan? Zijn er wel voldoende geïnteresseerden in dergelijk werk? Het eerste enthousiasme was geluwd en daar bleef het dan ook bij...

Een Vlaams spreekwoord (hier lichtjes aangepast) zegt dat als “een heemkundige iets in zijn kop zit ten heeft, zit het niet in zijn g...”. Enkele jaren na de bewuste ingeving werden toch enkele stappen gezet met het oog op de uitgave van een Nederland-

se vertaling. Een eerste idee kwam er op neer een vertaling uit te geven samen met een anastatische afdruk die de provincie Oost-Vlaanderen eventueel voor haar rekening zou nemen. De nodige contacten werden gelegd, en hoewel het provinciebestuur het initiatief genegen was, is er toen niets van terecht gekomen, vermoedelijk om financiële redenen. Bovenstaand spreekwoord indachtig werden in 2008 contacten afgerond met de Koninklijke Bibliotheek die de toestemming gaf de vertaling uit te geven. Door de vrijstelling van betaling van de reproductierechten werd het project voor Businarias financieel haalbaar.

Paul Van Butsele (Ronse, 1921) had ergens tussen zijn vele andere opzoekingswerk ook de tijd gevonden de ‘Veil Rentier’ in modern Nederlands om te zetten. Als voortreffelijk autodidact in de paleografie en na hardnekkig zoeken naar de juiste betekenis van middeleeuwse woorden en de juiste interpretatie ervan in zinnen en teksten, maakte hij een analyse van alle Staten van Goed van Pamele-Oudenaarde en Oudenaarde zelf (1378-1603). Deze werden volledig afgewerkt en gepubliceerd in meer dan 30 boekdelen. De vertaling van ‘Le Veil Rentier’ is zijn recentste grote werk. Er dient weliswaar opgemerkt dat deze vertaling een letterlijke vertaling is, waarbij geen rekening is gehouden met de moderne syntaxis.

Marc Vuylsteke (Tiegem, 1940), voorzitter van de heemkring, nam het meeste “achternageloop” voor

zijn rekening, alsook het tik- en kopieerwerk: zijn tekstverwerker werd maandenlang niet meer uitgezet. Zesentwintig jaar lang was hij leraar wiskunde aan het Technische Instituut Depoorter in Ronse. Samen met een twaalftal geïnteresseerden stichtte hij in 1996 de Heemkundige Kring Businarias Maarkedal. In 2006 kreeg hij de Reinaertprijs omwille van zijn verdienstelijk werk dat een bijdrage levert tot een betere kennis van ons heem en de bevordering van de plaatselijke geschiedschrijving in Oost-Vlaanderen. In laatste instantie nam Jozef Bourdeaudhui, ondervoorzitter van Businarias, het initiatief om alles nog eens na te zien op tik- en andere fouten, waardoor hij meteen en spontaan (?) een spoedcursus “middeleeuws dialectlezen” kreeg aangeboden.

Nu is het wel zo – en dat blijkt uit de talrijke geschriften welke over de ‘Veil Rentier d’Audenarde’ zijn gepubliceerd – dat niet alleen de tekst van historisch belang is. Inhoudelijk betreft het een opsomming van alle lenen die heer Jan I bezat, de juiste ligging en grootte ervan, de namen van de leenhouders en de betaalde pachtsommen. En uiteraard zijn de toponiemen bij deze van het grootste belang voor diegenen die zich graag verdiepen in de herkomst van onze plaatsnamen.

Het oorspronkelijke document is op een uitzonderlijke fraaie wijze geïllustreerd met talrijke schetsen en tekeningen. Het zijn meestal scènes uit het dagelijks leven van de landbouwer en de ambachtsman uit de 13de eeuw waardoor het manuscript ook op die manier zeer rijke informatie verschaft. Op iconografisch en documentair vlak is dit een uniek handschrift. De schetsen zijn alle met de grootste levendigheid getekend, zelfs haast met een wetenschappelijke nauwkeurigheid; de eerste uitingen van een Vlaams realisme. De tekeningen, ingewerkt tussen de tekst of in de marge, zijn gemaakt met een perfect gevoel voor verhouding en beweging. Het renteboek dient aldus beschouwd te worden als een der eerste Gotische uitingen in de grafische kunsten.

De grote verdienste van deze uitgave van Businarias is dat de lay-out is opgemaakt conform het oorspronkelijke manuscript. Dit wil zeggen dat de schetsen ook hier zijn geplaatst tussen de vertaalde tekst, identiek zoals voorgesteld in het origineel. De opmerkingen, genoteerd in de marge door de schrijver van het manuscript met richtlijnen voor de tekenaar, werden opgenomen in deze vertaling.

Zelfs deze “marginale” gegevens dragen bij tot het belang van het boek. Deze vertaling is wellicht niet de enige juiste en ongetwijfeld kunnen vele woorden anders worden vertaald, maar dan kunnen enkel synoniemen de keuze in dit boek vervangen.

Ondertussen is de originele versie van de ‘Veil Rentier d’Audenarde’ eenvoudig terug te vinden op de website van de Koninklijke Bibliotheek. Elke bladzijde is er raadpleegbaar. Het is dus voor de lezer, zowel professioneel, amateur als buitenstaander, perfect mogelijk om niet alleen de teksten te bekijken en te onderzoeken maar ook ten volle te genieten van de unieke grafische decoraties. Dit boek is dan ook erg waardevol en een aanwinst voor elke bibliotheek mede omdat deze Nederlandse uitgave in ieders bereik komt. Als toemaat is achteraan in het boek een cd-rom gevoegd met de leesbare (uitgetikte) oorspronkelijke tekst.

Met dank aan Jozef Bourdeaudhui en Marc Vuylsteke voor het verslag en de foto's.

Website: <http://users.skynet.be/businarias/>

Dank zij de zeer gewaarde financiële ondersteuning van zowel de provincie Oost-Vlaanderen als van de gemeente Maarkedal kan Businarias het boek aanbieden tegen de zeer voordelige prijs van 30 euro. Geïnteresseerden kunnen contact opnemen via ter.maelsaecke@skynet.be.

200 jaar P.J. Verhaghen

In maart 2011 zetten we de **Hertogelijke Aarschotse Kring voor Heemkunde (HAKVH)** in de kijker. De kring herdenkt in 2011 de 200ste verjaardag van het overlijden van schilder **Pieter Jozef Verhaghen** (1728-1811). Deze belangrijke kunstenaar met Aarschotse roots wordt dit jaar uitgebreid in de schijnwerpers gezet, met tentoonstellingen, een borstbeeld, een themanummer en een heus wandelpad. Op 5 maart 2011 gaf de heemkundige kring de aftrap voor het P.J. Verhaghen-jaar.

“In 2008, tijdens een planningsvergadering met andere verenigingen van Aarschot, koos de heemkundige kring ervoor zijn 50-jarig jubileum te combineren met de herdenking van de 200ste verjaardag van het overlijden van Pieter Jozef Verhaghen, en er een heus Verhaghenjaar van te maken,” vertelt Jo-

han Van Rensbergen (HAKVH). “Verhaghen wordt algemeen beschouwd als een van de belangrijkste schilders van de 18de eeuw, en hij is in Aarschot geboren!”

De herdenking van Verhaghen zou in eerste instantie moeten blijken uit het tijdschrift van de heemkundige kring: ‘Het oude Land van Aarschot’. Elk nummer van 2011 staat in het teken van Verhaghen. Ook de afbeelding op de voorzijde van elk nummer zal hier uitdrukking aan geven: het wapenschild van de Hertog van Arenberg en Aarschot dat sinds 1995 op de kaft staat, moet dit jaar plaats ruimen voor Verhaghen. Het eerste nummer van de huidige jaargang is expliciet een ‘Verhaghen-nummer’, met bijdragen die uitsluitend over Verhaghen handelen.

“In 1978, bij de 250ste verjaardag van de geboorte van Verhaghen, had de heemkundige kring al een grote, geslaagde tentoonstelling georganiseerd,” vertelt Johan. “Dat zouden we in 2011 opnieuw doen, maar dan nog grootser.” Met het Stedelijk Museum van Aarschot werd een datum afgesproken, en de voorbereidingen konden beginnen.

Al vlug werd echter duidelijk dat ook Leuven “hun schilder” niet vergeten waren: na zijn opleiding was Pieter Jozef immers naar Leuven getrokken, wegens de opdrachten die hij daar kreeg. Hij ontmoette er ook zijn vrouw en vestigde zich daar. De meeste werken en voorbereidende schetsen zijn in Leuven bewaard, zonder dewelke een tentoonstelling eigenlijk niet mogelijk zou zijn. Het was al vlug duidelijk dat het opzet en vooral ook budget van Museum M in Leuven de mogelijkheden van een vrijwilligersvereniging te boven ging.

Het Stedelijk Museum van Aarschot heeft dan de verdere organisatie van de tentoonstelling overgenomen en samen met Museum M en de Abdij van het Park werd besloten een drieluik-tentoonstelling op te zetten. Waar nodig bleef de heemkundige kring echter steun bieden, met onder meer de bijdragen in de catalogus door Jan Gerits, lid en voormalig bestuurslid van de HAKVH en voormalig voorzitter van het Verbond voor Heemkunde. “Jan Gerits wordt algemeen, dus ook onze heemkring, als groot Verhaghen-kenner beschouwd. Hij heeft over Verhaghen al vele bijdragen geleverd in ons tijdschrift.”

De HAKVH vroeg de Aarschotse schepen voor cultuur om een borstbeeld van Verhaghen te financieren. In afspraak met de schepen werd voorgesteld de opdracht toe te kennen aan een Aarschotse jonge beeldhouwer. De keuze viel al vlug op Maarten Ceulemans, de leraar beeldhouwen in de Aarschotse Academie.

“Maarten had eerder al een studie gemaakt rond Verhaghen, en wij bezorgden hem alle afbeeldingen van (zelf-)portretten en beelden waarover we beschikten. Bij een bezoek aan het atelier om de klei-versie van het beeld te beoordelen, was onze conclusie al snel dat dit een zeer geslaagd initiatief was. We adviseerden het stadsbestuur dan ook om de herdenkingszuil van Pieter Jozef Verhaghen uit 1928, die sinds 1958 op het Pieter Jozef Verhaghenplein staat, terug naar zijn oorspronkelijke plaats in het stadspark te verhuizen en het nieuwe bronzen beeld op het plein te plaatsen. Wegens de geplande werken in de Stationsomgeving is onthulling van het beeld ter plaatse echter niet mogelijk gebleken. Daarom is het beeld onthuld bij de opening van de tentoonstelling, op de Gasthuissite, onder zeer grote belangstelling.”

In 1958 coördineerde het toenmalige ‘Comité ter Bevordering van het Vreemdelingenverkeer’ de viering rond 250 jaar geboorte van Verhaghen. Bij die gelegenheid werd een artistieke rustzitbank ontworpen en werd een historische wandeling beschreven door Aarschot, met de klemtoon op de plaatsen die met Verhaghen te maken hebben. Deze beschrijving van de wandeling (A. Paessens,

1958) is echter gedateerd en verwijst naar straten, pleinen, monumenten en gebouwen die ondertussen verdwenen of hernoemd zijn. De HAKVH heeft het dan op zich genomen om een herwerkte beschrijving van de wandeling klaar te maken. In de tekst van 1958 werd voor de historische duiding verwezen naar de ‘Gids van Aarschot’, die ook al lang niet meer verkrijgbaar is.

De heemkring besloot om de beschrijving van de wandeling en de historische duiding in één brochure te verwerken en van illustraties te voorzien. Oude prentkaarten die tonen hoe de plaatsen van de wandeling er vroeger uitzagen, worden afgewisseld met hedendaagse foto’s die bewijzen dat er nog steeds mooie plekjes in de stad te vinden zijn. De brochure, aangevuld met een wandelplannetje van de Dienst voor Toerisme, stelt de individuele bezoeker-wandelaar in staat om met de nodige historische achtergrond het wandelpad te volgen. Ook de opgenomen figuratieve kaarten uit de 16de en 17de eeuw geven inzicht in de geschiedenis van de locaties op de P.J. Verhaghen-wandeling.

Ter gelegenheid van het gouden jubileum van de Hertogelijke Aarschotse Kring voor Heemkunde krijgen alle betalende leden van de kring de brochure gratis. De Aarschotse Dienst voor Toerisme biedt de brochure te koop aan, maar ook bij de HAKVH kan deze bekomen worden.

Met dank aan Johan Van Rensbergen voor het verslag en de foto’s.

Website: <http://www.heemkundaarschot.be>

HEEMKUNDE VLAANDEREN TRAKTEERT: EXCLUSIEVE RONDLEIDING IN DE QUAEYE WERELT

zaterdag 4 juni 2011 om 11u

Op 4-5 juni vindt de 11de editie van het middeleeuws evenement 'Sterckshof 2011 – De Quaeve Werelt anno 1477' plaats in het Provinciaal Groendomein Rivierenhof in Deurne (Antwerpen).

Sinds 2000 organiseert vzw De Legende dit evenement dat ondertussen is uitgegroeid tot het grootste in de Benelux. Jaarlijks ontmoeten re-enactment groepen vanuit heel Europa elkaar in de schaduw van het kasteel Sterckshof. Ook dit jaar zijn er niet alleen deelnemers uit België, maar ook uit Nederland, Duitsland, Frankrijk, Tsjechië, Hongarije, Polen, Zwitserland en Groot-Brittannië. Ruim 900 personen doen de middeleeuwen herleven in een kampement met een 300-tal historische tenten. Net zoals toen proberen diverse handelaars en ambachtslui hun waren aan de man te brengen: kleermakers, pottenbakkers, wapensmeden met smidse, kruisboog en long-bow makers en schoenmakers bieden hun producten te koop aan. Dit alles wordt opgeluisterd door de muzikale klanken van de Duitse groep ADIVARIUS.

Tijdens het evenement 'De Quaeve Werelt' kan het publiek van dichtbij kennis maken met deze episode uit onze geschiedenis. Tijdens een bezoek aan het middeleeuwse badhuis kan men zich letterlijk onderdompelen in de 15de eeuw. Dit middeleeuwse badhuis is een unicum in België.

Meer informatie vind je op www.delegendevzw.be.

vzw De Legende en Heemkunde Vlaanderen organiseren op zaterdag 4 juni 2011 voor jou:

- 11u00 – 12u00 Een exclusieve rondleiding door het kamp met de organisator als gids
- 12u00 – 13u00 Een middeleeuwse maaltijd
- 13u00 – 14u00 Een moment om ervaringen over het werken met en rond levende geschiedenis uit te wisselen op een bijzondere locatie

- **Kostprijs:** 8 euro
- **Inschrijven** is verplicht en kan door te bellen naar 015 20 51 74, door een mailtje te sturen naar elke.verhoeven@heemkunde-vlaanderen.be of via de website. Opgelet: het aantal plaatsen is beperkt!
- **Bereikbaarheid:** Er gelden die dag beperkte parkeermogelijkheden, maar de locatie is vlot bereikbaar met het openbaar vervoer:
 - bus 31 (vanaf Centraal station Antwerpen): halte 'Collegelaan' of tram 10 halte 'Cogelsplein'
 - bus 33: halte 'Sterckshof' en bus 410- 411- 412 halte 'Cogelsplein'

